

Coachen op taal

In gesprek
over taalgerichte didactiek

Brochure bij de dvd Lesfragmenten taalgericht vakonderwijs

Coachen op taal

In gesprek
over taalgerichte didactiek

Brochure bij de dvd Lesfragmenten taalgericht vakonderwijs

Verantwoording

© 2006 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Platform
Taalgericht Vakonderwijs, Enschede

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is
het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van
de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren
dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs:

Lies Alons, Paula Bosch, Marijke van Huijstee,
Joke Morshuis, Annelies Riteco, Margreet Verboog

Eindredactie:

Theun Meestringa

Vormgeving:

Queenie productions, Almelo

Fotografie:

Serge Ligtenberg, Hollandse Hoogte

Productie:

Axis, Enschede

Druk:

Netzodruk, Enschede

In samenwerking met:

Educatieve Hogeschool van Amsterdam (EHvA),
Instituut Archimedes van de Hogeschool Utrecht,
Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Anderstaligen
(ITTA) van de Universiteit van Amsterdam

In opdracht van:

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Besteladres

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling

Afdeling Verkoop

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 305

Internet: <http://catalogus.slo.nl>

E-mail: verkoop@slo.nl

ISBN: 90 329 2252 1

AN: AN 1.866.8527

Inhoud

Deel 1

Brochure Coachen op taal

- 4 Inleiding
- 5 1 Taalgerichte didactiek
- 6 2 Werken met de dvd en de brochure: drie routes
- 7 • Route 1: Ik wil eerst anderen aan het werk zien
- 8 • Route 2: Ik wil reflecteren op de eigen lespraktijk
- 10 • Route 3: Ik wil me eerst verdiepen in taalgericht vakonderwijs
- 13 3 Observeren bij een collega
- 15 4 Feedback geven
- 17 5 Bespreken van een les
- 19 6 Verder lezen

20 Deel 2

Overzicht en beschrijving lesfragmenten op de dvd, met kijkvragen

- 41 **Bijlagen**
- 42 1 Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs, lesobservatie
- 50 2 Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs, quickscan lesobservatie
- 52 3 Kijkvragen bij de lesfragmenten, een overzicht
- 54 4 Mogelijke antwoorden op de kijkvragen

Dvd 'Coachen op taal. In gesprek over taalgerichte didactiek'

Inleiding

De brochure Coachen op taal hoort bij de dvd Lesfragmenten taalgericht vakonderwijs. Dit scholingsmateriaal maakt deel uit van het project Taalgericht vooruit! Dit project bestaat verder uit de Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs en de Lesfabriek voor taalrijk onderwijs.

Met behulp van deze brochure kunt u werken aan een taalgerichte didactiek om de taalvaardigheid van leerlingen te vergroten binnen het vak dat u geeft of het leergebied waarin u werkt. Het scholingsmateriaal is in eerste instantie bedoeld voor docenten die in een team werken en meer taalgericht willen lesgeven. Collega-docenten kunnen met elkaar in gesprek gaan over hun lessen en over verschillende manieren om taalontwikkeling te stimuleren. Het scholingsmateriaal kan ook worden gebruikt door individuele docenten en docenten die (extern) begeleiding krijgen van bijvoorbeeld een taalcoach.

De dvd bevat twintig fragmenten uit het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. De lesfragmenten laten docenten aan het werk zien die de taalontwikkeling van hun leerlingen stimuleren. Sommige fragmenten tonen docenten die kansen onbenut laten en bieden op die manier aanknopingspunten voor een gesprek. Het voeren van gesprekken over de praktijk – een eigen les, een les van een collega, of een lesfragment – vergroot de vaardigheid en kennis op het gebied van taalgericht werken. De brochure helpt u bij het bekijken en bespreken van deze en andere lesfragmenten.

Leeswijzer

De brochure bestaat uit twee delen. Het eerste deel begint met een korte introductie op taalgerichte didactiek (hoofdstuk 1). Hoofdstuk 2 beschrijft drie werkwijzen (ofwel routes) waarmee u vaardigheden kunt ontwikkelen voor taalgericht lesgeven. Kies de route die het beste bij u past. De volgende drie hoofdstukken zijn praktisch van aard:

- aanwijzingen voor het observeren van een les (hoofdstuk 3)
- tips voor het geven van feedback (hoofdstuk 4)
- handvatten voor het bespreken van een geobserveerde les (hoofdstuk 5).

Dit laatste is een kernactiviteit voor het vergroten van docentvaardigheid. Het gericht kijken naar wat er gebeurt in de les, naar momenten van interactie en taalsteun, stellen u en uw collega's in staat uw lessen taalgericht te maken. Hoofdstuk 6 tot slot bevat enkele literatuursuggesties.

Deel 2 beschrijft de lesfragmenten (schooltype en klas, leergebied of vak) die op de dvd staan. Bij elk fragment staat aangegeven welke onderdelen van de Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs in het bijzonder gebruikt kunnen worden om het fragment te bekijken. Daarnaast is elk fragment voorzien van specifieke, open kijkvragen.

De Kijkwijzer kunt u vinden in bijlage 1, en als quickscan in bijlage 2. Bijlage 3 geeft een overzicht van de kijkvragen bij de lesfragmenten. Antwoordsuggesties voor deze kijkvragen staan in bijlage 4.

1 Taalgerichte didactiek

Taal speelt op school een grote rol, niet alleen bij het vak Nederlands, maar ook bij de andere vakken. Docenten en leerlingen zijn de hele dag aan het praten, lezen, luisteren en schrijven. Dit geeft alle docenten de mogelijkheid om aandacht te besteden aan de taalontwikkeling van de leerlingen. Docenten kunnen hun didactische aanpak in reguliere lessen en bij opdrachten uit de leergangen taalgericht maken.

Zij kunnen bijvoorbeeld:

- Een woordspil laten maken bij een begrip.
- Goede taaluitingen van leerlingen herhalen: 'Ja, inderdaad, dat noemen we in de biologie het spijsverteringskanaal!'
- Leerlingen aanwijzingen geven voor hoe ze een taalkaak kunnen uitvoeren: 'Als je notulen maakt, schrijf je op wat de afspraken zijn!'
- Leerlingen bij scheikunde aan elkaar laten vertellen wat ze aan het doen zijn bij een proef en het daarna ook laten opschrijven.

De didactische benadering die taal- en vakleren combineert, is in Nederland bekend geworden onder de naam taalgericht vakonderwijs. Taalgericht vakonderwijs heeft zijn wortels in NT2 (Nederlands als tweede taal) en is geschikt voor alle

leerlingen. Alle leerlingen zijn immers in vaklessen ook taal aan het verwerven: de taal van het vak. Het uitgangspunt is dat alle leerlingen bij alle vakken de taal van het vak mondeling en schriftelijk moeten (leren) gebruiken om vakkennis te verwerven en te laten zien wat ze ermee kunnen (Hajer & Meestringa, 2004). Taalontwikkeling en begripontwikkeling gaan daarbij hand in hand.

Taalgericht vakonderwijs is te omschrijven als contextrijk onderwijs vol interactie en met taalsteun. Docenten brengen context aan door alledaagse en vakspecifieke voorkennis van leerlingen te benutten, bieden taalsteun bij opdrachten en stimuleren interactie over de lesstof. Context, interactie en taalsteun zijn de drie pijlers van taalgericht vakonderwijs.

Folkert Kuiken, hoogleraar NT2 aan de Universiteit van Amsterdam, verwoordt het zo: "Het effect van taalbeleid is afhankelijk van de vaardigheden van de docent. Een vaardige docent vergroot de taalverwerving in zijn lessen" (oratie aan de UvA, 2005).

2 Werken met de dvd en de brochure: drie routes

Docenten kunnen vaardigheden die nodig zijn om taalgericht les te geven, in de praktijk ontwikkelen. Deze brochure en de dvd zijn bedoeld voor docenten die (verder) willen werken aan het vormgeven van taalgerichte lessen. Ze bieden daarbij op drie manieren ondersteuning.

- 1 De fragmenten laten docenten aan het werk zien die de taalontwikkeling van de leerlingen in hun (vak)lessen stimuleren. Ook zijn er situaties te zien waarin docenten kansen op taalontwikkeling niet benutten.
- 2 De beschrijvingen bij de fragmenten in het tweede deel van de brochure geven achtergrondinformatie en tips voor taalontwikkeling in de (vak)lessen.
- 3 De brochure geeft concrete aanwijzingen voor het observeren van een les van uzelf of van een collega, het geven van feedback en het voor- en nabespreken van de les.

Docenten kunnen in verschillende situaties met dit scholingsmateriaal aan de slag. De docent die op eigen initiatief meer taalgericht wil werken, kan het voor zichzelf gebruiken. Het is ook geschikt voor een docent die ondersteuning krijgt van een taalcoach of een andersoortig begeleider. De brochure richt zich echter vooral op docenten die vanuit een team willen werken aan een meer taalgerichte didactiek. Samenwerken heeft de voorkeur bij het uitproberen van een didactische benadering. Het gaat dan niet om een individuele beslissing, maar om een breed gedragen aanpak. Samenwerken heeft tot doel dat docenten met elkaar in gesprek raken over hun lessen en over manieren om die lessen meer taalgericht te maken. Ze bieden elkaar daarbij collegiale ondersteuning in de vorm van gerichte vragen en adviezen.

Aan het werk

Docenten kunnen op verschillende manieren (routes) met dit materiaal aan het werk, afhankelijk van hun behoefte en voorkeur. Er zijn drie routes:

- 1 Route 1: Ik wil eerst anderen aan het werk zien
- 2 Route 2: Ik wil reflecteren op de eigen lespraktijk
- 3 Route 3: Ik wil me eerst verdiepen in taalgericht vakonderwijs.

De routes worden in de volgende paragrafen beschreven. Ze leiden alle drie tot voornemens voor de eigen lespraktijk en de reflectie daarop.

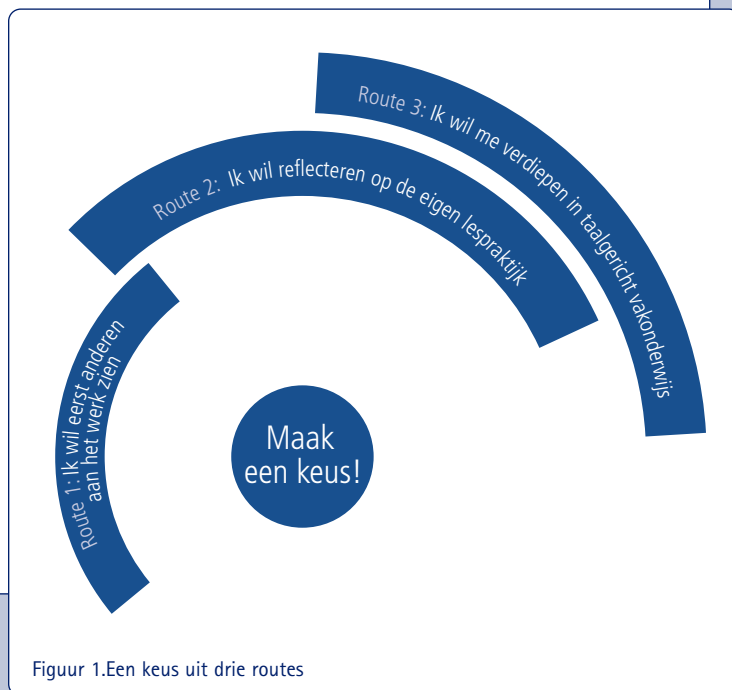
Bespreek in het team de verschillende manieren om te starten met dit materiaal.

Ga na welke aanpak u persoonlijk het beste ligt. Bespreek met elkaar wat wenselijk is: met het hele team een zelfde route volgen of docenten hierin keuzevrijheid geven. Vorm zo mogelijk duo's of kleine groepjes die voor dezelfde route kiezen.

Op deze manier kan de school taalbeleid vormgeven. Het gesprek over de aanpak in de les en de gerichte aanwijzingen om taalgericht te werken, passen perfect in de uitwerking van een breed gedragen taalbeleid.

Voor individuele docenten

Ook docenten die individueel met deze publicatie aan de slag gaan, kunnen kiezen uit een van de drie routes. Sommige stappen zullen dan enigszins aan de situatie aangepast moeten worden. De docent die individueel begeleid wordt door een taalcoach of een andersoortige begeleider, kan ook op drie manieren te werk gaan. Het (kleine) verschil is dat er niet gewerkt wordt met een collega-docent, maar met een vaste begeleider.

Figuur 1. Een keus uit drie routes

Route 1: Ik wil eerst anderen aan het werk zien

U wilt kijken naar de lespraktijk van anderen. Hiervoor kijkt u eerst samen met uw collega's naar een lesfragment op de dvd. Dan praat u naar aanleiding van dit fragment over taalgericht vakonderwijs. Daarna maakt u een plan van aanpak om meer taalgericht in uw lessen te gaan werken. Dit plan van aanpak voert u uit en evalueert u met uw collega's. Vervolgens kunt u opnieuw een lesfragment selecteren om te bekijken (zie figuur 2).

aanwijzingen over observeren in hoofdstuk 3. Observeer met behulp van de quickscan (bijlage 2) of een deel van de Kijkwijzer (bijlage 1). Of gebruik de specifieke kijkvragen per fragment uit deel 2 van deze brochure.

2 Noteer wat opvalt, wat goed ging en wat verbeterd kan worden. Dat kunnen allerlei facetten van het lesgeven zijn, maar beperkt u zich tot vooraf afgesproken punten. Welke kansen deden zich voor in de les? Heeft de docent die benut? Heeft hij ook kansen gecreëerd? Observeren gaat het beste vanuit een vooraf bepaald aandachtspunt.

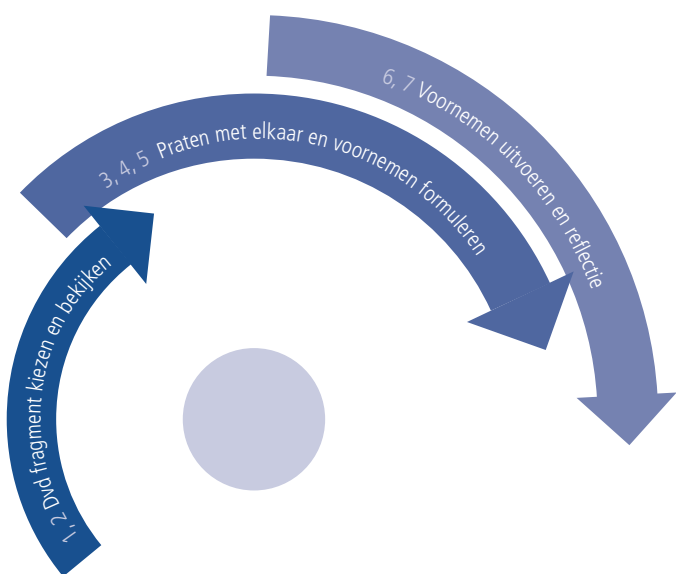
3 Bespreek met elkaar wat is opgevallen.
Bespreek de observatiepunten bij de pijler van taalgericht vakonderwijs waar het in het fragment om gaat, bijvoorbeeld interactie.
En/of bespreek de kijkvragen bij het fragment. Zie hiervoor de beschrijving van het betreffende fragment in deel 2.

4 Betrek de bespreking op eigen lessen. Selecteer naar aanleiding van de bespreking één of enkele punten uit de Kijkwijzer waaraan u wilt werken.
Formuleer een voornemen in de vorm van een concrete actie of handeling.
Voorbeeld: om de interactie tussen leerlingen en docent te verbeteren kunt u zich voornemen: "Ik ga meer echte vragen aan leerlingen stellen en doorvragen".

5 Stel met het team een periode vast waarin ieder met zijn voornemen aan het werk gaat.

Maak een plan van aanpak waarin beschreven staat hoe het team de voornemens in de praktijk gaat brengen. Bijvoorbeeld: met de Lesfabriek een nieuwe opdracht maken of een prestatie formuleren voor leerlingen met aandacht voor context, interactie en taalsteun. In de Lesfabriek zijn daarvoor diverse voorbeelden te vinden. U kunt ook de betreffende paragrafen uit het Handboek Taalgericht Vakonderwijs naslaan.

Voorbeeld: u heeft zich voorgenomen meer echte vragen te stellen en bij reacties van leerlingen door te vragen. U kunt denken aan het volgende plan van aanpak.

Figuur 2: Stappen in route 1

Werkwijze

Vooraf

Kies één pijler van taalgericht vakonderwijs: context, interactie of taalsteun.

Voorbeeld: u wilt de interactie tussen de leerlingen en uzelf in de les stimuleren.

1 Kies één passend fragment van de dvd. Raadpleeg het overzicht van de fragmenten in deel 2 van de brochure. Kijk met elkaar naar het fragment. Maak gebruik van de

- a. Zoek in het Handboek Taalgericht Vakonderwijs naar voorbeelden van echte vragen.
- b. Noteer bij de lesvoorbereiding enkele echte vragen.
- c. Vraag tijdens de les door bij ten minste twee reacties van leerlingen.
- d. Blick na de les terug op het voornemen en leg bevindingen vast in een logboek.

6. Voer het plan van aanpak uit.

7. Bespreek op welke manier u met elkaar reflecteert op uw voornemens. Dit bespreken is een belangrijk onderdeel van de route. Met een collega kijken naar een moment in de les vergroot uw didactische vaardigheid. Ook al is het moment om echte vragen te stellen al voorbij, een volgende kans is nooit ver weg.

Manieren om te reflecteren op voornemens zijn:

- a. Een collega vragen een les te observeren en te bespreken.
- b. Een video-opname maken van een les en die zelf bekijken.
- c. Videofragmenten uit de opname selecteren en die samen met een collega bekijken en daarop feedback vragen.
- d. Met behulp van de Kijkwijzer reflecteren op de werkwijze die u heeft uitprobeerde.

Voor deze opties staan suggesties in hoofdstuk 3, 4 en 5. Voor het gebruik van de Kijkwijzer verwijzen wij naar de handleiding (zie de literatuurverwijzingen in hoofdstuk 6). Ga in ieder geval voor uzelf na of u heeft gedaan wat u zich had voorgenomen. Wat doet u nu anders dan voorheen en wat is het effect van deze verandering? Heeft u het doel bereikt dat u voor ogen had? Heeft u momenten voor taalontwikkeling in uw les herkend? Heeft u ze benut? Heeft u nieuwe kansen gecreëerd?

Tot slot

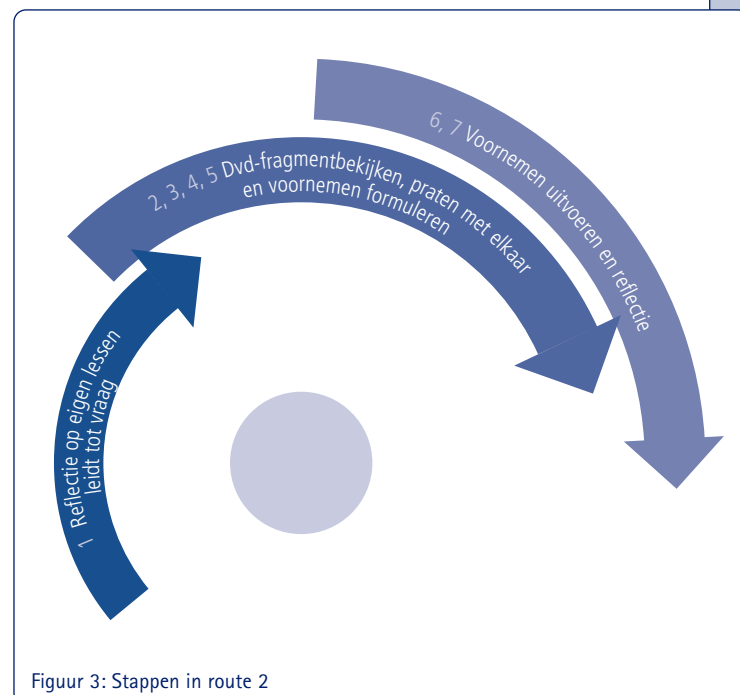
Bespreek in het team het vervolg als de cyclus één keer is doorlopen. U kunt de cyclus opnieuw doorlopen of een andere route kiezen.

Als u anderen aan het werk wilt zien, kunt u natuurlijk ook een les van een collega uit uw team observeren en vice versa. Maak hierover in teamverband heldere afspraken en lees de informatie over observeren, feedback geven en een les bespreken in hoofdstuk 3, 4 en 5.

Route 2:

Ik wil reflecteren op de eigen lespraktijk

U wilt kijken naar uw eigen lessen. Dat kan leiden tot een leervraag over taalgerichte didactiek. Dan kijkt u samen met uw collega's naar een lesfragment op de dvd. Vervolgens praat u naar aanleiding van dit fragment over taalgericht vakonderwijs. Daarna maakt u gezamenlijk een plan van aanpak om meer taalgericht in uw lessen te gaan werken. Dit plan van aanpak voert u uit en evalueert u samen met uw collega's. Ten slotte kunt u uw lessen opnieuw bekijken (zie figuur 3).

Figuur 3: Stappen in route 2

Werkwijze

Vooraf

Uw eigen lespraktijk vormt het startpunt van de reflectie. U kunt uw lessen zelf onder de loep nemen of een collega inschakelen.

Voorbeeld: u wilt meer context aanbrengen in uw lessen.

1 Reflecteer op uw eigen lessen. Dat kunt u doen aan de hand van:

- De Kijkwijzer (bijlage 1) of de quickscan (bijlage 2). De quickscan is een verkorte vorm van de Kijkwijzer en is bruikbaar om een globaal beeld te krijgen van de aanpak in uw lessen. Om zicht te krijgen op één specifieke les, gebruikt u de Kijkwijzer. Kies één pijler van taalgericht vakonderwijs waarop u wilt gaan letten: context, taalsteun of interactie.
- Een video-opname
 - a. Maak een video-opname van één van uw lessen of vraag een collega om een video-opname te maken. Een video-opname is de meest effectieve manier om naar uw les terug te kijken: u kunt zien welke activiteiten er in de les plaatsvonden en welke kansen op taalontwikkeling u heeft benut en welke kansen u heeft laten liggen.
 - b. Bespreek voordat u de video-opname gaat bekijken, op welke pijler van taalgericht vakonderwijs u zich wilt richten. Gebruik de Kijkwijzer.
 - c. Bekijk de video-opname met een collega of selecteer een aantal fragmenten waar u feedback op wilt ontvangen.
 - d. Bespreek de les na.
- Een lesobservatie
 - a. Laat een collega één van uw lessen observeren.
 - b. Bespreek vooraf op welke pijler van taalgericht vakonderwijs u zich wilt richten.
 - c. Bespreek de les na.

Voor tips over het observeren van een les, het geven van feedback en het bespreken van een les kunt u hoofdstuk 3, 4 en 5 raadplegen.

Formuleer een leervraag. Voorbeelden van leervragen over de pijler context zijn:

- Hoe kan ik meer inzicht krijgen in denkprocessen van leerlingen?
 - Hoe kan ik nieuwe vakinhouden beter in een voor leerlingen herkenbare context plaatsen?
 - Hoe kan ik de kernbegrippen een duidelijkere plek geven in mijn lessen?
- 2 Kies een fragment van de dvd dat aansluit bij uw leervraag. Bij de voorbeelden van de leervragen in stap 1 kiest u een fragment over context. Raadpleeg het overzicht van de fragmenten in deel 2 van deze brochure. Kijk met elkaar naar het fragment. Maak gebruik van de aanwijzingen over observeren in hoofdstuk 3. U kunt ook observeren met behulp van de Kijkwijzer. Noteer wat u opvalt, wat goed ging en wat verbeterd kan worden. Dat kunnen allerlei facetten van het lesgeven zijn, maar beperkt u zich vooral tot de vooraf gekozen punten. Welke kansen deden zich voor in de les? Heeft de docent die benut? Heeft hij ook kansen gecreëerd? Observeren gaat het beste vanuit een vooraf bepaald aandachtspunt.
- 3 Bespreek met elkaar de punten die zijn opgevallen. Bespreek de observatiepunten bij (bijvoorbeeld) context. En/of bespreek de kijkvragen bij het fragment. Zie hiervoor de beschrijving van het betreffende fragment in deel 2.
- 4 Betrek de bespreking op uw eigen lessen. Selecteer naar aanleiding van de bespreking één of enkele aandachtspunten uit de Kijkwijzer waaraan u (met betrekking tot context) wilt werken in de komende periode. Formuleer een voornemen in de vorm van een concrete actie of handeling. Voorbeeld: om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop leerlingen relaties leggen tussen vakbegrippen kunt u zich het volgende voornemen: "Ik ga hardop denkend voordoen wat mijn denkwijze is en ik vraag naar de denkwijze van mijn leerlingen".

5 Stel met uw team een periode vast waarin ieder met zijn voornemen aan het werk gaat.

Maak een plan van aanpak waarin beschreven staat hoe u uw voornemen in de praktijk gaat brengen. U kunt gebruik maken van de Lesfabriek waarin veel suggesties zijn opgenomen rond context, interactie en taalsteun. U kunt ook de betreffende hoofdstukken uit het Handboek Taalgericht Vakonderwijs naslaan.

Voorbeeld: u heeft zich voorgenomen meer context aan te brengen bij de introductie van een nieuw onderwerp. U kunt denken aan het volgende plan van aanpak.

- Zoek in het Handboek Taalgericht Vakonderwijs naar voorbeelden van context aanbrengen, zoals aanknopingspunten zoeken bij wat leerlingen kennen uit hun dagelijks leven.
- Vertel waar het onderwerp mee te maken heeft en begin zelf aan een woordspin. Als leerlingen invallen met eigen suggesties, voeg die toe.
- Blick na de les terug op het voornemen en leg uw bevindingen vast in een logboek.

6 Voer het plan van aanpak uit.

7 Bespreek op welke manier u met elkaar reflecteert op uw voornemens. Dit bespreken is een belangrijk onderdeel van de route. Met een collega kijken naar een moment in de les vergroot uw didactische vaardigheid. Ook al is het moment om context te bieden al voorbij, een volgende kans is nooit ver weg.

Manieren om te reflecteren op voornemens zijn:

- Een collega vragen een les te observeren en te bespreken.
- Een video-opname maken van een les en die zelf bekijken.
- Videofragmenten uit de opname selecteren en die samen met een collega bekijken en daarop feedback vragen.
- Met behulp van de Kijkwijzer reflecteren op de werkwijze die u heeft uitprobeerde.

Voor deze opties staan suggesties in hoofdstuk 3, 4 en 5. Voor het gebruik van de Kijkwijzer verwijzen wij naar de handleiding (zie de literatuurverwijzingen in hoofdstuk 6). Ga in ieder geval voor uzelf na of u heeft gedaan wat u zich had voorgenomen. Wat doet u nu anders dan voorheen en wat is het effect van deze verandering? Heeft u het doel bereikt dat u voor ogen had? Heeft u momenten voor taalontwikkeling in uw les herkend? Heeft u ze benut? Heeft u nieuwe kansen gecreëerd?

Tot slot

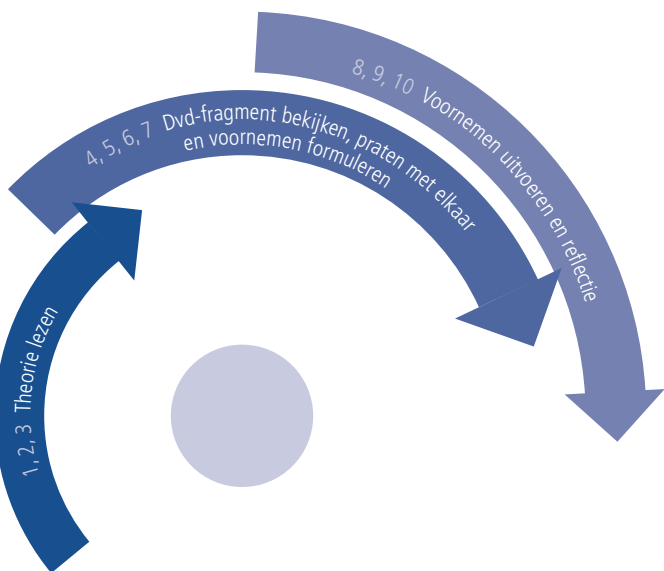
Bespreek in het team het vervolg als de cyclus één keer is doorlopen. U kunt de cyclus opnieuw doorlopen of een andere route kiezen.

Als u anderen aan het werk wilt zien, kunt u natuurlijk ook een les van een collega uit uw team observeren en vice versa. Maak hierover in teamverband heldere afspraken en lees de informatie over observeren, feedback geven en een les bespreken in hoofdstuk 3, 4 en 5.

Route 3:

Ik wil me eerst verdiepen in taalgericht vakonderwijs

U wilt eerst lezen over taalgericht vakonderwijs. Dat leidt tot een leervraag over taalgerichte didactiek. Dan kijkt u samen met uw collega's naar een lesfragment op de dvd. Vervolgens praat u naar aanleiding van dit fragment over taalgericht vakonderwijs. Daarna maakt u gezamenlijk een plan van aanpak om meer taalgericht in uw lessen te gaan werken. Dit plan van aanpak voert u uit en evalueert u samen met uw collega's. Ten slotte kunt u zich opnieuw in de literatuur over taalgericht vakonderwijs verdiepen (zie figuur 4).

Figuur 4: Stappen van route 3

Werkwijze

Vooraf

U gaat zich eerst verdiepen in de theoretische achtergronden van taalgericht vakonderwijs.

Voorbeeld: u wilt meer weten over het geven van taalsteun.

1 Bespreek met elkaar over welk onderwerp van taalgericht vakonderwijs u meer wilt weten. U besteedt bijvoorbeeld veel aandacht aan het geven van feedback in de les, maar u wilt op meer manieren taalsteun aan uw leerlingen geven. U weet echter niet hoe. Uw collega's herkennen dat probleem. Samen besluit u dat u meer te weten wilt komen over de verschillende manieren waarop u taalsteun kunt geven.

2 Inventariseer de beschikbare literatuur en maak een keuze. U kunt de volgende bronnen raadplegen:

- de hoofdstukken uit het Handboek Taalgericht Vakonderwijs
- de website: www.taalgerichtvakonderwijs.nl
- de Kijkwijzer (bijlage 1)
- de Lesfabriek.

Maak afspraken over het bestuderen van de literatuur.

U kunt dezelfde teksten lezen en daarover informatie uitwisselen. Bij een grote hoeveelheid literatuur kunt u denken aan de werkvorm 'experts'. De teksten worden over de groepsleden verdeeld en ieder groepslid informeert de anderen over zijn aandeel.

Als een groot deel van het team de voorkeur geeft aan een theoretische start, dan kan een expert een theoretische inleiding geven over taalgericht vakonderwijs.

- Lees de literatuur en formuleer tijdens het bestuderen van de literatuur aandachtspunten voor eigen lessen. Wissel de belangrijkste bevindingen uit met collega's en formuleer leervragen. Voorbeelden van leervragen over taalsteun zijn:
 - Hoe kan ik feedback geven op het taalgebruik van leerlingen als ze over de lesstof praten?
 - Wat zijn taaldoelen en hoe kan ik taaldoelen evalueren?
 - Hoe kan ik controleren of leerlingen mijn taalgebruik hebben begrepen?
- Kies een lesfragment van de dvd dat aansluit bij uw leervraag. Bij de voorbeelden van de leervragen in stap 3 kiest u een fragment over taalsteun. Raadpleeg het overzicht van de fragmenten in deel 2 van deze brochure. Kijk met elkaar naar het fragment. Maak gebruik van de aanwijzingen over observeren in hoofdstuk 3. U kunt ook observeren met behulp van de Kijkwijzer. Noteer wat u opvalt, wat goed ging en wat beter kan. Dat kunnen allerlei facetten van het lesgeven zijn, maar beperkt u zich vooral tot de vooraf afgesproken punten. Welke kansen deden zich voor in de les? Heeft de docent die benut? Heeft hij ook kansen gecreëerd? Observeren gaat het beste vanuit een vooraf bepaald aandachtspunt.
- Bespreek met elkaar de punten die zijn opgevallen. Bespreek de observatiepunten bij de pijler van taalgericht vakonderwijs waar het in het fragment om gaat, bijvoorbeeld taalsteun. En/of bespreek de kijkvragen bij het fragment. Zie hiervoor de beschrijving van het betreffende fragment in deel 2.

De ervaring leert dat het bespreken van de lesfragmenten met collega's de deskundigheid bevordert. Het moment om taalsteun te bieden of voor interactie te zorgen kan worden herkend. Zo kan een docent dit moment de volgende keer benutten of, als expert, creëren.

- 6 Betrek de bespreking op uw eigen lessen. Kies daartoe een aandachtspunt met betrekking tot taalsteun voor de komende periode. Formuleer een voornemen in de vorm van een concrete actie of handeling.

Voorbeeld: ik ga meer aandacht besteden aan moeilijke woorden.

- 7 Stel met uw team een periode vast waarin ieder met zijn voornemen aan het werk gaat.

Maak een plan van aanpak waarin beschreven staat hoe u uw voornemen in de praktijk gaat brengen. U kunt gebruik maken van de Lesfabriek waarin veel suggesties zijn opgenomen rond context, interactie en taalsteun. U kunt ook de betreffende paragrafen uit het Handboek Taalgericht Vakonderwijs erop naslaan.

Voorbeeld: u heeft zich voorgenomen meer aandacht te besteden aan schrijfkaders. U kunt denken aan het volgende plan van aanpak.

- a. Zoek in het Handboek Taalgericht Vakonderwijs naar voorbeelden van schrijfkaders.
- b. Ga bij de lesvoorbereiding na bij welke schrijfpdracht taalsteun past in de vorm van een schrijfkader.
- c. Biedt tijdens de les het schrijfkader aan.
- d. Geef bij minstens twee leerlingen feedback op hun taalgebruik en aanpak bij de taak.
- e. Blik na de les terug op het voornemen en leg uw bevindingen vast in een logboek.

8. Voer het plan van aanpak uit.

- 9 Bespreek op welke manier u met elkaar reflecteert op uw voornemens. Bijvoorbeeld:

- a. U kunt een collega vragen een les te observeren en te bespreken.
- b. U kunt een video-opname maken van een les en die zelf bekijken.
- c. U kunt ook videofragmenten uit de opname selecteren en die samen met een collega bekijken en daarop feedback vragen.
- d. U kunt met behulp van de Kijkwijzer reflecteren op de werkwijze die u heeft uitgeprobeerd.

Voor deze opties staan suggesties in hoofdstuk 3, 4 en 5. Voor het gebruik van de Kijkwijzer verwijzen wij naar de handleiding (zie de literatuurverwijzingen in hoofdstuk 6). Ga in ieder geval voor uzelf na of u heeft gedaan wat u zich had voorgenomen. Wat doet u nu anders dan voorheen en wat is het effect van deze verandering? Heeft u het doel bereikt dat u voor ogen had? Heeft u momenten voor taalontwikkeling in uw les herkend? Heeft u ze benut? Heeft u nieuwe kansen gecreëerd?

Tot slot

Bespreek in het team het vervolg als de cyclus één keer is doorlopen. U kunt de cyclus opnieuw doorlopen of een andere route kiezen.

3 Observeren bij een collega

Docenten kunnen bij elkaar op lesbezoek gaan om elkaar verder op weg te helpen bij het vormgeven van taalgericht vakonderwijs. Ze kunnen ook (fragmenten van) een video-opname van een les samen bekijken. Voor beide partijen is het leerzaam om te bekijken wat er precies in de les gebeurt. Als een docent zich bijvoorbeeld heeft voorgenomen meer aandacht aan de interactie tussen leerlingen te besteden, dan observeert een collega in zijn les op welke manieren de docent de interactie tussen leerlingen in de klas stimuleert. Daarna bespreken ze de observaties en bekijken ze welke onderdelen goed zijn uitgewerkt en welke onderdelen nog extra aandacht nodig hebben. Het is belangrijk om voor de observatie goede afspraken met elkaar te maken over waarop gelet zal worden. Dit kan in een voorgesprek. Dan volgen de lesobservatie en het nagesprek. Wat hieronder beschreven staat voor een lesobservatie, geldt ook voor het bekijken van een les op video.

Observeren is bewust, gericht en systematisch waarnemen. Stel vooraf het doel vast en bepaal op welke punten geobserveerd zal worden. Plan hoe en wanneer wordt geobserveerd.

Observeren kan verschillende doelen hebben. U wilt bijvoorbeeld meer te weten komen over het gedrag van een leerling of van een groep. Dit scholingsmateriaal heeft als doel: het professionele handelen van de docent in kaart brengen rond de lesmomenten waarop zich kansen voordoen om de taalontwikkeling van leerlingen te stimuleren. Als we het lesmoment herkennen, kunnen we de kans leren benutten om taalgericht te werken.

Uit een observatie blijkt bijvoorbeeld dat de docent voornamelijk gesloten vragen stelt, vragen niet doorspeelt aan andere leerlingen en weinig doorvraagt.

Doc Dat noemen we in het oude Egypte een stadstaat.

LI Stadstaat?

Doc Ja, elke staat heeft grenzen. In wat voor boek kun je grenzen zien?

LI Geschiedenisboek!

Doc Nee, in welk boek?

II Atlas.

Doc Ja, een atlas.

Hier is een moment gemist om over de begrippen 'staat' en 'grens' te spreken. De observant kan dit noteren en later met de docent bespreken.

Het is niet eenvoudig om goed te observeren. Wat je hoort en ziet is van veel factoren afhankelijk.

Kennis en ervaring

We nemen waar wat we weten. Een Rembrandtkenner ziet meer details in een schilderij van de meester dan iemand die weinig van Rembrandt weet. Een veehouder kan waarschijnlijk zijn vijftig koeien uit elkaar houden. Een taaldocent zal meer kansen voor taalverwerving herkennen dan een vakdocent die minder ervaring heeft met taalgericht werken. Kennis is dus belangrijk om niet eenzijdig te kijken naar het gedrag van een ander.

In het kader van dit scholingsmateriaal is kennis van taalgericht vakonderwijs relevant. We kijken immers door een 'talige' bril naar het handelen van een docent. De Kijkwijzer is een belangrijk hulpmiddel. Daarin zijn de kernbegrippen van taalgericht vakonderwijs vertaald naar observeerbaar gedrag van docenten. U heeft bijvoorbeeld met uw collega afgesproken dat u zijn les gaat observeren op het aanbieden van taalsteun. De Kijkwijzer beschrijft allerlei docenthandelingen op dit gebied die u kunt observeren, zoals: aandacht besteden aan de taaldoelen, aanwijzingen geven bij het lezen van teksten en visuele ondersteuning bieden bij nieuwe kernbegrippen. Als u heeft afgesproken te letten op taalsteun, dan is het van belang dat u op deze categorieën let en (alleen) daarop feedback geeft.

Verzamelen en concluderen

Observeren is eigenlijk een soort onderzoek doen: systematisch gegevens verzamelen over de wijze van lesgeven van een docent. U analyseert en interpreteert vervolgens deze gegevens met het oog op taalgericht lesgeven. Tenslotte verbindt u conclusies aan de observaties.

De volgende fouten worden in dit proces vaak gemaakt.

- Projecteren: dat wil zeggen eigenschappen of motieven die iemand zelf bezit, toekennen aan de collega ("Je bent natuurlijk niet in staat altijd op taal te letten").

- Vertekening door sympathie of antipathie.
- De observatie laten beïnvloeden door verwachtingen van een bepaalde collega of door het gedrag van bepaalde leerlingen.
- De nabespreking de vorm geven van een monoloog vol meningen en adviezen.

Suggesties voor het voor- en nabespreken van een les vindt u in hoofdstuk 4 en 5.

Tips

Een goede lesobservatie vraagt om een gedegen voorbereiding en aanpak.

Hieronder staan tips om de observatie zo goed mogelijk te laten verlopen.

- Maak in het voorgesprek duidelijke afspraken over wat u observeert. De geobserveerde docent stelt zijn leerpunten vast en geeft aan waarop de observant moet letten. Het kan gaan om het algemeen pedagogisch-didactisch handelen, de wijze waarop context wordt aangebracht, de mate van interactie of de aanwezigheid van taalsteun.
- Leg de observatie vast. Dit kan met video, met behulp van de Kijkwijzer of een ander notatieschema. Schrijf terwijl u observeert. Ga niet een lesuur alleen maar kijken. Ook als u de les op video opneemt, zijn enkele aantekeningen nodig om achteraf een zinvol gesprek te kunnen voeren. U zult zelden een hele les bekijken in het nagesprek.
- Beschrijf het gedrag zo feitelijk mogelijk zonder te interpreteren. Ga na of het genoteerde waarneembaar gedrag is. Dus niet 'Mitchel is boos', maar 'Mitchel slaat met zijn vuist op tafel'!
- Sta even stil bij uw eigen waarden en normen over goed onderwijs en probeer die de observatie niet te veel te laten beïnvloeden.
- Kom ruim op tijd de klas in en val zo min mogelijk op.
- Bespreek de observatiegegevens na afloop in een nagesprek met de docent, zonder veel tijd ertussen. Verbind samen met de collega conclusies aan de scores uit de Kijkwijzer. De geobserveerde docent formuleert ten slotte voornemens voor volgende lessen.

4 Feedback geven

In het nagesprek over een geobserveerde les geeft u feedback aan uw collega.

Feedback geven is terugkoppelen wat u feitelijk heeft waargenomen, zonder meningen of oordelen. Bij feedback op het handelen van de docent die u heeft geobserveerd, beschrijft u het waargenomen gedrag en het effect daarvan. Houd bij het geven van feedback altijd voor ogen dat de ontvanger er iets van kan leren. Hij is immers op zoek naar aanknopingspunten om zijn lessen meer taalgericht te maken. Wellicht herkent u de volgende situatie: een groep docenten kijkt naar de video-opname van een mededocent, waarna feedback wordt gegeven in de trant van: "Wat een leuke les!". Of: "Ik zou de instructie op de taak heel anders geven!". Hier worden oordelen uitgesproken, maar er worden geen observaties weergegeven. Bij het geven van feedback gaat het erom expliciet te benoemen wat u heeft waargenomen. Aan bovenstaande opmerkingen als "wat leuk" of "dat zou ik heel anders doen" liggen wel observaties ten grondslag. De kunst van observeren en feedback geven is na te gaan wat u de docent daadwerkelijk heeft zien doen om tot dat oordeel te komen. Bijvoorbeeld: "Ik zie dat je de instructie die voor leerlingen op papier stond, ook mondeling hebt toegelicht. Het effect was dat de leerlingen niet meer naar je luisterden".

Goede feedback geven is niet gemakkelijk. Het is van cruciaal belang dat u zich richt op observaties en niet op interpretaties. Overstelp uw collega niet met tips en adviezen. Feedback is effectief als u meldt wat u feitelijk waarneemt (zonder oordelen) en wat het effect van het gedrag op leerlingen is. Uw feedback kan betrekking hebben op het pedagogisch-didactisch handelen of op aspecten van taalverwerving en interactie in de klas. Maak duidelijk waarop u reageert: op structuur en orde of op een aspect van taalgericht vakonderwijs? Als u gekomen bent om aspecten van taalgericht vakonderwijs te observeren en de vragen van de collega gaan vooral over structuur en orde, bespreek die dan. Voer geen gesprek over taalgericht vakonderwijs als de basisdidactiek veel belangrijker is voor de inbrenger. Taalontwikkeling in de les komt dan later.

Feedback is iets anders dan kritiek. Feedback kan gaan over iemands sterke of zwakke punten. Belangrijk is dat de docent die feedback ontvangt, zich veilig voelt. Een empathische houding zorgt hiervoor. Inleven en oog hebben voor verbaal en non-verbaal gedrag maken dat een effectief gesprek over taalgericht vakonderwijs kan plaatsvinden.

Bij het geven en ontvangen van feedback kunt u gebruik maken van onderstaande richtlijnen (Oomkes, 1998).

Voor het geven van feedback:

- 1 Begin met positieve feedback.
- 2 Scheid waarneming van interpretatie. Zeg wat u feitelijk ziet en hoort. Beoordeel of veroordeel niet.
- 3 Richt feedback op concreet gedrag, niet op de persoon.
- 4 Richt de feedback op één facet van het gedrag.
- 5 Beperk u tot wat de ander kan veranderen.
- 6 Geef vooral gevraagde feedback, dus op de observatiepunten die de ontvanger zelf heeft ingebracht.
- 7 Richt de feedback op het hier en nu.
- 8 Verpak de feedback niet in watten.
- 9 Spreek namens uzelf, in de ik-vorm.
- 10 Maar begin niet over uzelf: "Goh, ik doe dat altijd zo...".
- 11 Overvoer de ontvanger niet.

Voor het krijgen van feedback:

- a Bepaal zelf waar u feedback op wilt hebben.
- b Zie feedback als een kans om iets te leren.
- c Vraag om verduidelijking als u iets niet begrijpt en vraag door.
- d Ga niet in de verdediging bij correctieve feedback.
- e Geef zo min mogelijk verklaringen waarom u deed wat u deed.
- f Bedank de feedbackgever. Het is inspannend om feedback te geven.

Feedback geven is ook een kwestie van de juiste woorden paraat hebben. Daarom volgen hieronder een paar voorbeelden van formuleringen. De nummers tussen haakjes verwijzen naar de aanwijzingen voor het geven van feedback hierboven.

Dus niet:	Maar wel:
Ze zijn best onrustig, hè?	Ik zie veel beweging bij een aantal leerlingen (2)
Ik vind dat er weinig interactie is	Ik zie dat leerlingen weinig aan het woord zijn (2)
Waarom schrijf je niets op het bord?	Het valt me op dat je niets op het bord schrijft (2)
Dat praten ook altijd van die Linda ...	Ik zag Linda in deze les veel ... (2,5)
Ze wisten best waar de opdracht over ging	Ik hoorde je de opdracht geven zonder voorkennis te activeren (7)
Zeg maar wat je ervan vindt	Ik wil graag reactie op ... (6) (a)

5 Bespreken van een les

Een les van een docent observeren en bespreken is een vorm van collegiale coaching. Collegiale coaching kunnen we zien als: van elkaar leren om eruit te halen wat erin zit. Samen terugkijken op de les maakt u en uw collega vaardiger in taalgericht werken.

Als je lesgeeft, dan moet je voor, tijdens en na de les beslissingen nemen. De collegiale coaching richt zich op die beslissingen. In de les moeten we die snel nemen: "Is dit een moment voor interactie? Hoe kan ik hier meer context geven? Ik begrijp wel wat die leerling zegt, maar hoe geef ik feedback zodat hij de juiste woorden gaat gebruiken?".

Korthagen & Vasalos (2002) geven een model voor dit reflectieproces: het hebben van een bepaalde ervaring en de reflectie daarop.

- 1 Handelen/ervaring
- 2 Terugblikken
- 3 Bewust worden van essentiële aspecten
- 4 Alternatieven ontwikkelen en daaruit kiezen
- 5 Uitproberen

Dit model kunt u gebruiken als u meer taalgericht wilt lesgeven en andere docenten wilt begeleiden. Dit model is ook de basis van de drie routes in dit scholingsmateriaal.

Het voorgesprek en de les vormen het handelen. Het nagesprek leidt tot bewustwording van aspecten van taalgericht vakonderwijs. De collegiale coaching laat de docent zien wat hij óók had kunnen doen. De docent wordt zich bewust van alternatieven en maakt daaruit een selectie voor een volgende keer. In een volgend lesmoment gaat hij dat uitproberen.

Praktische aanwijzingen

Hieronder volgen praktische aanwijzingen voor collegiale coaching. We gaan uit van een lesbezoek van een collega. De meeste suggesties zijn ook bruikbaar bij de bespreking van lesfragmenten op video.

Het voorgesprek

Voer eerst een voorgesprek. Met de docent die geobserveerd gaat worden, spreekt u af op welk aspect van taalgericht vakonderwijs u gaat letten. De te observeren docent neemt het voortouw en brengt zijn leerpunten in. Bijvoorbeeld: uw collega wil weten of hij duidelijk instructie geeft. Een concrete vraag is dan: "Kunnen de leerlingen na mijn instructie direct aan de slag?".

Spreek in het voorgesprek ook af of u video-opnames maakt dan wel observeert aan de hand van een observatieformulier.

Het observeren

Zoek een onopvallende plaats uit. De docent kondigt de komst van de observant aan en verklaart zijn aanwezigheid. Neem als observant geen deel aan de les, in ieder geval niet als co-docent. Noteer, zonder een oordeel te geven. Interpreteren en concluderen komt later.

Het nagesprek

Voer het nagesprek zo snel mogelijk na het lesbezoek. Aan de hand van het observatieformulier of de video-opname bespreekt u de leervraag. Neem even de tijd voor dit nagesprek. Dit is namelijk het moment waar het om gaat: samen terugkijken op een lessituatie, en benoemen wat er gebeurt. In dit gesprek komt naar voren welke acties taalontwikkeling bevorderen en welke kansen eventueel onbenut bleven. Houd bij een nagesprek rekening met de volgende aandachtspunten.

- Geef de docent tijd om stoom af te blazen. "Wat waren ze druk. Hoe vond jij het?"
- Bespreek de observaties in concrete, beschrijvende termen. Bijvoorbeeld: "Je zegt aan te sluiten bij de voorkennis van de leerlingen. Maar ik hoor je zeggen: dit is de opdracht, lees hem goed door en dan praten we er straks over".
- Stimuleer de collega om oplossingen te bedenken, of bedenk ze samen. Wat kan je doen om wel aan te sluiten bij de voorkennis van de leerlingen?
- Luister actief, vraag door en geef aandachtspunten voor de volgende observatie.

Let bij het luisteren op generalisaties en niet-specifieke woorden. Vraag door op algemeenheden en niet-specifieke woorden. Zo stimuleert u de inbrenger om concreet te worden. De inbrenger leert er meer van als hij concreet moet worden door de vragen van de coachende collega. Zo helpt u uw collega verder. Hieronder geven we voorbeelden van doorvragen.

Niet-specifieke woorden

- "Ik vind het toch wel moeilijk om taaldoelen te stellen." (Wat bedoel je met toch wel?)
- "Het lukt me wel eens om feedback te geven op wat een leerling zegt." (Wanneer lukt je dat?)
- "Sommigen hebben die taalsteun niet nodig." (Wie hebben de taalsteun niet nodig?)
- "Misschien kan ik proberen om taaldoelen te formuleren." (Waar hangt dat van af?)

Generalisaties

- "Niemand heeft tijd om alle woorden uit te leggen." (Geldt dat voor alle collega's?)
- "Voorkennis activeren doe ik altijd al." (Wil je zeggen dat je altijd voorkennis activeert? Of: waar bestaat voorkennis activeren bij jou uit?)

Weglating

- "Snel door de tekst heen? Ik moet wel." (Van wie moet dat? Wat gebeurt er als je het niet doet?)
- "Het is verkeerd om van de zwakste leerlingen uit te gaan." (Wie vindt dat voor wie verkeerd?)
- "Ik kan niet al die woorden uitleggen." (Wat maakt het onmogelijk?)
- "Het is natuurlijk ondoenlijk om altijd voor interactie te zorgen." (Wat is daar natuurlijk aan?)

Tot slot

De talrijke aanwijzingen voor taalgericht werken en feedback geven lijken alleen te gaan over vaardigheden. Maar achter de vaardigheden schuilen talenten en drijfveren. Een gesprek over taalaanpak boort niet zelden talenten aan die docenten al hebben. Soms leert men iets bij en soms maakt men expliciet wat al aanwezig is.

Door reflecteren, terugkijken op een les, komen deze bekwaamheden boven en worden zij aangescherpt.

Taalgericht werken is een aspect van omgaan met diversiteit in de school en benutten van verschillen, onder andere in taalontwikkeling.

6 Verder lezen

Alons, L. & Bosch, P. (2005). Stappenplan taalgericht vakonderwijs. Amsterdam, ITTA.

Beek, W. van & Verhallen, M. (red.) (2004). Taal, een zaak van alle vakken. Bussum, Coutinho.

Ebbens, S. & Ettekooven, S. (2005). Samenwerkend leren. Praktijkboek. Groningen/Houten, Wolters Noordhoff.

Hajer, M. & Meestringa, T. (2004). Handboek taalgericht vakonderwijs. Bussum, Coutinho.

Lagerwerf, B. & Korthagen, F. (2006). Een leraar van klasse. Een goede docent worden en blijven. Soest, Nelissen.

Korthagen, F., Koster, B., Melief, K. & Tigchelaar, A. (2002). Docenten leren reflecteren. Systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraar. Soest, Nelissen.

Korthagen, F. en A. Vasalos (2002). Niveaus in reflectie. Naar maatwerk in begeleiding. In: VELON-tijdschrift voor lerarenopleiders 23 (1) pag. 29-38.

Jansen, Y. (1998). Coaching in het primair onderwijs. Zwolle, CPS.

Janson, D. & Memelink, D. (2005). Observeren kun je leren. Baarn, HB Uitgevers.

Oomkens, F. (1998). Training als beroep. Den Haag, Boom.

Collegiale consultatie en intervisie. Het stellen van vragen als middel tot probleemverheldering. (2000). Utrecht: Hogeschool Utrecht, ISBN 90 5723 039 9 (DOZ-boek 5).

Verhallen, M. & Walst, R. (2001). Taalontwikkeling op school. Handboek voor interactief taalonderwijs. Bussum, Coutinho.

Verhallen, S. (red.) (2003). Vaktaal. Taalontwikkeling in het vakonderwijs. Groningen/Houten, Wolters Noordhoff.

Overzicht

Fragment	Titel	Vak	Sector onderwijs	Taalgericht vakonderwijs
1.	De zintuigen deel 1	Natuur	basisonderwijs	context interactie taalsteun
2.	De zintuigen deel 2	Natuur	basisonderwijs	context interactie
3.	Mode	Geschiedenis	basisonderwijs	context interactie
4.	Begrippen uit de WPS deel 1	Nederlands	vmbo	context interactie
5.	Begrippen uit de WPS deel 2	Nederlands	vmbo	context interactie
6.	Het recept lezen	Nederlands	vmbo	interactie taalsteun
7.	Een banketletter maken	Zorg & Welzijn	vmbo	context interactie taalsteun
8.	Vergelijkend warenonderzoek deel 1	Zorg & Welzijn	vmbo	interactie
9.	Vergelijkend warenonderzoek deel 2	Zorg & Welzijn	vmbo	context interactie
10.	Vergelijkend warenonderzoek deel 3	Zorg & Welzijn	vmbo	interactie taalsteun
11.	Vergelijkend warenonderzoek deel 4	Zorg & Welzijn	vmbo	taalsteun
12.	Vaktaalwoorden bij techniek	Techniek	vmbo	interactie taalsteun
13.	Het inspectierapport	Techniek	vmbo	interactie taalsteun
14.	De huid	Biologie	vmbo	interactie taalsteun
15.	Ontwikkelingslanden	Economie	vmbo	interactie
16.	Vaktaalwoorden bij economie deel 1	Economie	vmbo	context taalsteun
17.	Vaktaalwoorden bij economie deel 2	Economie	vmbo	interactie taalsteun
18.	De machine bedienen	Bouwtechniek	vmbo	context interactie
19.	Motorvoertuigetechniek deel 1	Autotechniek	mbo	context
20.	Motorvoertuigetechniek deel 2	Autotechniek	mbo	taalsteun

De codes tussen haakjes in de beschrijvingen van de fragmenten verwijzen naar de observatiepunten in de Kijkwijzer.

Fragment 1

De zintuigen deel 1

Vak/les: natuur

Groep: 4 basisonderwijs

Onderdeel van lessenserie/project: natuur

Onderwerp van de les: zintuigen

Doel van de les: woordenschat aanbieden en ervaring opdoen met de werking van de zintuigen

Lesfase: voorbereiding / uitvoering

Werkvorm: klassikaal / in groepjes

Beschrijving fragment

De leerkracht besteedt aandacht aan de woordenschat rondom het onderwerp zintuigen. Daarna doen de leerlingen ervaring op met de verschillende zintuigen.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

Door het inzetten van de eigen ervaringen van de leerlingen wordt veel context geboden. (A6, C10, C4)

Kernbegrippen krijgen veel aandacht. (C5)

Interactie

De leerkracht stelt veel open vragen en ze vraagt door. (I1-4)

De leerkracht geeft duidelijke instructie voor wat de leerlingen moeten doen. (I10-12)

Taalsteun

De leerkracht controleert of leerlingen begrijpen wat ze vertelt. (T8)

Het bord wordt gebruikt als ondersteuning. (T10)

Kijkvragen

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C1-C10)

1 De leerlingen blijken het woord zintuigen niet te kennen. De leerkracht legt de betekenis niet verder uit, maar begint met de les over zintuigen. Wat vind je van deze werkwijze?

2 Wat is het effect van context bieden bij het onderwerp zintuigen?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I9)

3 Welke kansen voor interactie over de woordenschat van zintuigen blijven onbenut?

4 We zien betekenisonderhandeling over het woord 'onderzoeken'. Hoe kan de docent voor meer interactie tussen de leerlingen zorgen?

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T11-T14)

5 Wat vind je van de feedback van de leerkracht op de taaluitingen van de leerlingen?

Fragment 2

De zintuigen deel 2

Vak/les: natuur

Groep: 4 basisonderwijs

Onderdeel van lessenserie/project: natuur

Onderwerp van de les: zintuigen

Doel van de les: de les nabespreken en ervaringen inventariseren

Lesfase: terugkijken

Werkvorm: klassikaal

Beschrijving fragment

In dit fragment kijkt de leerkracht met de leerlingen terug op de les over zintuigen.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De leerkracht vat samen wat er in de les is besproken. (C18)

Interactie

De opdracht wordt nabesproken (I18-20)

Taalsteun

De kernbegrippen staan op het bord. (T10)

Kijkvragen

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C17-C18)

1. Terugkijken bestaat hier uit herhalen van het geleerde. Noem alternatieve vragen die de leerkracht zou kunnen stellen.
2. Wat is het effect van de vraag: 'Wat vond je moeilijk?'

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I18-I20)

3. Hoe kan de docent meer interactie genereren bij de nabespreking?

Fragment 3

Mode

Vak/les: geschiedenis

Groep: 4 basisonderwijs

Onderdeel van lessenserie/project: geschiedenis

Onderwerp van de les: mode

Doel van de les: introductie onderwerp en aanbieden van nieuwe woorden

Lesfase: voorbereiding

Werkvorm: klassikaal / onderwijsleergesprek

Beschrijving fragment

De leerkracht bespreekt nieuwe woorden over kleding met de leerlingen. Ze stelt vragen over de eigen kleding en kleding van oma's. Daarna gaan de leerlingen een opdracht maken (dit laatste is niet in het fragment te zien).

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De leerkracht activeert voorkennis en brengt een gemeenschappelijk referentiekader aan. Daarna wordt aandacht besteed aan nieuwe woorden. (C5-10)

Interactie

De leerkracht stelt veel vragen. (I1-9)

Taalsteun

De leerkracht gebruikt het bord goed. Zij gebruikt begrijpelijke taal en geeft ondersteunende feedback (T6, T11-15)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I5)

1. Het fragment over oma's kleding: welke denkvraag stelt de docent?
2. Welke echte vragen hoor je (dat zijn vragen waarop zij het antwoord niet weet)?

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C1-C10)

3. Wat vind je van de wijze waarop context wordt geboden bij de nieuwe woorden?

Fragment 4

Begrippen uit de WPS, deel 1

Vak/les: Nederlands

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: WPS Zorg & Welzijn
 Onderwerp van de les: begrippen uit de WPS omschrijven en oefenen
 Doel van de les: woordenschat
 Lesfase: uitvoering
 Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment

De taal- en vakdocent hebben samen begrippen geselecteerd uit de WPS (werkplekkenstructuur) van Zorg & Welzijn. Deze begrippen worden bij Nederlands geoefend. De leerlingen krijgen een korte instructie bij de opdracht. Daarna werken ze in groepjes aan de opdracht. Ze moeten begrippen uit de werkplekkenstructuur van Zorg & Welzijn omschrijven (m.b.v. woordenboek) en er oefeningen mee maken (woorden in een contextzin invullen, zelf zinnen maken, homoniemen opzoeken en een tekening maken).

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De docent bemoedigt en waardeert de leerlingen. (A2)

De docent biedt individuele ondersteuning. (A19)

De leerlingen werken samen bij de taakverdeling. (A21)

Context en vakinhoud

De docent creëert een herkenbaar kader voor nieuwe lesstof. (C1)

Interactie

De docent geeft aan wat de leerlingen moeten doen bij de taak. (I11)

Taalsteun

De docent geeft aanwijzingen voor de uitvoering van de taaltaak. (T19)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I17)

1 Op welke manier zou de docent nog meer interactie tussen de leerlingen kunnen genereren bij de uitvoering van de opdracht?

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C1-C15)

2 Op welke manier kunnen de leerlingen ondersteund worden om de juiste betekenissen van de kernbegrippen te achterhalen én te verwerven?

Fragment 5

Begrippen uit WPS, deel 2

Vak/les: Nederlands

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: begrippen uit WPS Zorg & Welzijn

Onderwerp van de les: begrippen uit WPS oefenen en nabespreken

Doel van de les: woordenschat

Lesfase: uitvoering en terugkijken

Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment

De leerlingen gaan in deze les verder met het oefenen met begrippen uit de werkplekkenstructuur (WPS) van Zorg & Welzijn (vervolg fragment 4). Aan het einde van de les kijkt de docent met de leerlingen terug op de opdracht.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De docent geeft positieve feedback en ruimte om vragen te stellen. (A2, A4)

De docent stimuleert samenwerking. (A7)

De docent geeft individuele ondersteuning. (A19)

Context en vakinhoud

Tussen leerlingen vindt betekenisonderhandeling plaats. (C10)

Interactie

De docent evalueert het proces en inventariseert de uitkomsten met de leerlingen. (I20)

Taalsteun

Visuele ondersteuning bij begrippen. (T16)

Kijkvragen

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C5-C10)

1 De leerlingen bespreken samen de betekenis van een aantal kernbegrippen uit WPS. In een scène zie je hoe leerlingen samen bespreken wat de betekenis is van 'egaal'. De docent komt erbij en wordt erbij betrokken. Zou hij de betekenisonderhandeling verder kunnen stimuleren en zo ja, hoe?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I18-I20)

2 De docent evalueert de opdracht met de leerlingen. Hij vraagt drie groepjes hoe zij opdracht 1 hebben aangepakt en hij vraagt naar uitkomsten van de opdracht. Maakt de docent hier optimaal gebruik van de mogelijkheden tot interactie en zo nee, wat zou hij nog meer kunnen doen?

Fragment 6

Het recept lezen

Vak/les: koken

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: koken en bakken n.a.v. recept

Onderwerp van de les: het recept lezen

Doel van de les: begrip van het recept

Lesfase: voorbereiding

Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment:

De docent Nederlands heeft een deel van de les van de vakdocent overgenomen. Hij zit met de leerlingen in het lokaal naast het kooklokaal. Hij bespreekt met de leerlingen het recept voor de banketletter aan de hand van een opdracht die hij samen met de vakdocent heeft gemaakt. Daarna gaan de leerlingen de banketletter maken (fragment 7).

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De docent bemoedigt en waardeert. (A2)

De docent biedt individuele ondersteuning. (A19)

Interactie

De vragen worden naar leerlingen teruggespeeld. (I6-I8)

De docent geeft duidelijk aan wat de leerlingen moeten doen. (I12)

De docent biedt ondersteuning aan. (I16)

Taalsteun

Visuele ondersteuning. (T10)

Kijkvragen

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T4-22)

1 De docent geeft visuele ondersteuning door gebruik van het bord en de lay-out van de tekst. Welke andere manier van visuele ondersteuning gebruikt hij nog meer?

2 De docent noteert twee begrippen op het bord.

2a Besteedt hij aandacht aan de betekenis en controleert hij of de leerlingen de betekenis kennen?

2b Controleert hij of de leerlingen zijn mondelinge instructie begrijpen?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I17)

3 De docent geeft aan het einde van de les de uitgewerkte opdracht. De leerlingen reageren daar op met luid commentaar. Zij moeten hun eigen uitwerking vergelijken met die van de docent. Hoe kan de docent de evaluatie functioneler en interactiever maken?

Fragment 7

Een banketletter maken

Vak/les: koken

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: Koken en bakken n.a.v. recept

Onderwerp van de les: banketletter maken

Doel van de les: praktische vaardigheden (banketletter maken) oefenen

Lesfase: voorbereiding

Werkvorm: instructie in het kooklokaal / demonstratie van de docent

Beschrijving fragment:

De leerlingen hebben eerst het recept met elkaar bekeken en gelezen (fragment 6). De volgende stap in de les is de demonstratie van de docente. Daarna gaan ze zelf een banketletter maken. De letter wordt beoordeeld door de docente. Daarna schrijven de leerlingen een kort verslag. De taal- en vakdocent hebben deze les samen voorbereid.

In het fragment laat de docent zien hoe de leerlingen een banketletter moeten maken. Tijdens de demonstratie betreft ze de leerlingen bij de verschillende onderdelen en stelt ze vragen aan de leerlingen.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De docent geeft positieve feedback. (A2)

Context en vakinhoud

De docent vraagt naar verwoording van bepaald type kernbegrippen, namelijk de namen van enkele gebruiksvoorwerpen. (C8)

Interactie

De docent stelt controlevragen. (I1)

Taalsteun

Kijken staat centraal en is taal ondersteunend. (T10)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I20)

1 De docent geeft een demonstratie. Ze legt uit wat ze doet en vraagt naar namen van gebruiksvoorwerpen. Daarmee blijft de interactie met leerlingen beperkt. Wat zou de docent kunnen doen om meer interactie te genereren?

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C11-C15)

2 Op een bepaald moment laat de docent een alternatief zien voor het op elkaar leggen van de deegplakjes: je kunt ook kneden. Deze scène biedt veel mogelijkheden om de items C11 t/m C 15 toe te passen. Hoe zou de docent dat kunnen doen?

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T4-T10)

3 In de demonstratie van de docent staat het kijken centraal. Op welke manier kan de docent meer aandacht besteden aan de taal?

Fragment 8

Vergelijkend warenonderzoek deel 1

Vak/les: Zorg & Welzijn

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: consumentengedrag

Onderwerp van de les: vergelijkend warenonderzoek

Doel van de les: planning maken voor de opdrachten

Lesfase: voorbereiding

Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment

De leerlingen krijgen een opdracht voor een vergelijkend warenonderzoek naar soepen. Ze krijgen eerst een korte instructie van de docent. Daarna lezen ze de casus en moeten ze met elkaar een planning voor de opdracht maken. Ze moeten ook de taken verdelen. Tot slot moeten ze aan de docent vertellen hoe ze de opdracht gaan aanpakken. In de opdracht moeten de leerlingen verschillende aspecten van de soepen met elkaar vergelijken (prijs, smaak, voedingswaarde, samenstelling, uiterlijk etc.)

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De leerlingen werken samen, ze moeten een taakverdeling maken. (A21)

Context en vakinhoud

Denkprocessen worden gestimuleerd. (C11-15)

Interactie

De opdracht staat in stappen (V-U-T) op papier: doelen staan er in, belangrijke woorden zijn vetgedrukt, beoordelingscriteria zijn duidelijk. (I11-12)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I13 – 17)

1 Wat voor effect heeft hier het werken in een groepje?

2 Wat vind je van de interventies van de docent? Zou je het anders doen, en zo ja, welke vragen zou jij stellen?

Fragment 9

Vergelijkend warenonderzoek deel 2

Vak/les: Zorg & Welzijn

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: consumentengedrag

Onderwerp van de les: vergelijkend warenonderzoek

Doel van de les: producten inventariseren en vergelijken

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment:

De leerlingen gaan naar Albert Heijn om daar producten met elkaar te vergelijken. Ze kiezen verschillende soepen en brengen met behulp van een schema verschillende onderdelen in kaart, bijvoorbeeld prijs, verpakking, ingrediënten, voedingswaarde.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De leerlingen werken samen in het groepje. Aan het begin van de opdracht zijn de taken verdeeld. (A21)

Context en vakinhoud

Albert Heijn is een concrete context. De producten zijn ook concreet. Alles staat op papier. (C1-C4)

Taalsteun

De leerlingen inventariseren de soepen met behulp van een schema. (T16-20)

Kijkvragen

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C1-C4)

1 Wat is het effect van duidelijke context?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I5)

2 Welke feedbackvragen stelt de docent?

3 Bedenk zelf andere feedbackvragen.

Fragment 10

Vergelijkend warenonderzoek deel 3

Vak/les: Zorg & Welzijn

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: consumentengedrag

Onderwerp van de les: vergelijkend warenonderzoek

Doel van de les: soepen vergelijken op smaak en uiterlijk

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment

De leerlingen maken de soepen en proeven ze. Ze beoordelen de smaak en het uiterlijk. De gegevens verwerken ze daarna in het schema.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

Dit onderdeel levert maximale context. (C1–C4)

Interactie

De opdracht lokt veel interactie uit tussen de leerlingen. (I6–9)

Taalsteun

De opdracht staat in stappen (V–U–T) op papier: doelen staan er in, belangrijke woorden zijn vetgedrukt, beoordelingscriteria zijn duidelijk. (I 11–12)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I13–I17)

1 Deze opdracht is een goed voorbeeld van een opdracht waarbij veel interactie wordt uitgelokt tussen leerlingen. Welke aspecten van deze opdracht zorgen daarvoor?

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T10, T15)

2 Het gebruikte schema biedt taalsteun aan de leerlingen. Op welke manier?

Fragment 11

Vergelijkend warenonderzoek deel 4

Vak/les: Zorg & Welzijn

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: consumentengedrag
Onderwerp van de les: vergelijkend warenonderzoek
Doel van de les: opdracht evalueren en artikel schrijven over resultaten.
Lesfase: terugkijken + uitvoering
Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment

De leerlingen evalueren de opdracht met de docent Nederlands en bespreken met hem hoe ze het artikel over de resultaten gaan schrijven.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De drie lessen die hieraan voorafgaan hebben de context geleverd. (C1-4)

Interactie

De opdracht lokt veel interactie uit tussen de leerlingen. (I6-9)

Taalsteun

De leerlingen krijgen taalsteun via de opdracht. Dat is niet in het fragment te zien. (T18-20)

Kijkvragen

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T4-T22)

- 1 Wat is de functie van de vragen van de docent?
- 2 'Krijg je een andersoortig artikel als je voor de jeugd schrijft?' Dit is een gesloten vraag. Wat zou een open vraag kunnen zijn?
- 3 Wat vind je van de reflectievragen? Heb je zelf nog ideeën voor vragen?
- 4 Wat vind je van de werkvorm hier? Heb je nog andere ideeën?

Fragment 12

Vaktaalwoorden bij techniek

Vak/les: Nederlands

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: Nederlands

Onderwerp van de les: vaktaalwoorden van het vak schilderen

Doel van de les: oefenen met vaktaalwoorden

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: in tweetallen

Beschrijving fragment

Bij Nederlands oefenen de leerlingen met vakwoorden. Sommige woorden hebben ze bij de praktijkvakken gehad, andere woorden nog niet.

In het eerste deel hebben de leerlingen een lijst met vaktaalwoorden en vragen ze aan elkaar de betekenis van de woorden. Vervolgens zoeken de leerlingen in tweetallen vakwoorden en betekenis bij elkaar aan de hand van een overzicht met definities.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Interactie

De vorm van de opdracht zorgt voor veel interactie tussen de leerlingen. Ze praten over de vakinhoud en de betekenis van de woorden. (A6-8)

Taalsteun

Het fragment gaat over taalsteun. (T6, T16)

Kijkvragen

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T13-T19)

1 Waar zie je hulp bij het formuleren?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I18-I20)

2 Welke vormen van terugkijken zie je?

Fragment 13

Het inspectierapport

Vak/les: schilderen

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: een inspectierapport opstellen
Onderwerp van de les: de ingang deur van de school inspecteren
Doel van de les: inspectierapport invullen / met een klant bespreken
Lesfase: uitvoering
Werkvorm: individueel / in tweetallen

Beschrijving fragment

In het fragment zijn twee uitwerkingen van de opdracht te zien. Eerst legt de docent de opdracht uit. Daarna inspecteren de leerlingen de deur. Ze doen dit aan de hand van een standaard-inspectierapport. Daarna heeft de leerling een gesprek met de docent Nederlands over het opgestelde inspectierapport. De leerling legt het rapport uit aan de docent, alsof hij de klant is.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De opdracht is gesitueerd in een contextrijke leeromgeving. Het is een praktijksituatie van het beroep. (C11-12)

Interactie

De docent geeft duidelijke instructie. (I10-12)

De leerlingen werken in tweetallen en praten over de verschillende onderdelen van de deur. (A21)

De leerling legt het inspectierapport uit. (I1-4)

Taalsteun

De leerling met het inspectierapport krijgt taalsteun. (I2-4)

Kijkvragen

Bij deel 1 van de opdracht 'instructie buiten bij de deur'

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T4-T10)

1 Vind je de instructie taalgericht? Wat wel, wat niet?

2 Hoe kan de leerling meer gestimuleerd worden om actief mee te doen?

Bij deel 2 van de opdracht 'bespreken van het rapport'

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I5)

3 Welke vragen van de docent vind je goed?

Fragment 14

De huid

Vak/les: Biologie

Groep: 3 vmbo

Onderdeel van lessenserie: zintuigen

Onderwerp van de les: de huid

Doel van de les: oefenen met begrippen behorend bij het thema huid

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: klassikaal

Beschrijving fragment

De leraar behandelt aan de hand van een tekening op het bord een doorsnede van de huid. De tekening staat ook in het boek van de leerlingen. De leerlingen hebben een opdracht gemaakt uit het boek waarbij ze de namen van begrippen met betrekking tot de huid moesten noteren.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De docent geeft voorbeelden bij kernbegrippen. (C2)

Interactie

De docent stelt open vragen. (I2)

Taalsteun

De docent gebruikt de tekening om uitleg te geven. (T10)

Kijkvragen

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T10-T15)

1 De leerlingen hebben de tekening in hun boek staan. Wat is de meerwaarde van het op het bord zetten van de tekening?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I5)

2 Bij deze uitleg is de docent het grootste deel van de tijd aan het woord. Op welk moment ontstaat er pas echt interactie tussen docent en leerlingen?

3 Hoe zou de docent meer interactie kunnen genereren bij de bespreking van de begrippen?

Fragment 15

Ontwikkelingslanden

Vak/les: economie

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: economie

Onderwerp van de les: ontwikkelingslanden

Doel van de les: activeren voorkennis

Lesfase: voorbereiding

Werkvorm: klassikaal / onderwijsleergesprek

Beschrijving fragment

Op het bord staat 'arm blijven'. De docent vraagt om te associëren. De leerlingen reageren met: derde wereld, geen economie. De docent vraagt: 'Hoe komt het dat het ene land wel en het andere land ...?'. De leerlingen reageren met democratisch en dictatuur.

De docent schrijft de woorden op het bord. Dit alles leidt tot conceptvorming over ontwikkelingslanden met de volgende begrippen: oorlog, slechte scholing, eenzijdige voeding en ongelijke inkomensverdeling.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De docent geeft de leerlingen de ruimte om hun voorkennis te spuien en te associëren. (C4)

Interactie

De docent stelt veel vragen aan de leerlingen: echte vragen, denkvragen. (I1)

Taalsteun

De docent schrijft de begrippen op het bord, maar besteedt geen aandacht aan de verwerking door de leerlingen. (T16)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-4)

1 Welke vragen stelt de docent aan de leerlingen om voorkennis aan te boren?

2 Op welke manier stuurt de docent het gesprek?

3 Kun je werkvormen bedenken om de woorden te behandelen en vervolgens te controleren of de leerlingen ze begrijpen?

Fragment 16

Vaktaalwoorden bij economie deel 1

Vak/les: economie

Groep: 3 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: economie
Onderwerp van de les: woordenschat economie
Doel van de les: consolideren woorden
Lesfase: uitvoering
Werkvorm: klassikaal

Beschrijving fragment

De leerlingen krijgen de instructie om in groepjes naar woorden te zoeken in het economieboek die ze niet begrijpen. Ze moeten de woorden aan elkaar uitleggen. Eerst per groepje, daarna gezamenlijk.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De docent geeft de leerlingen de ruimte om hun voorkennis te spuien en te associëren. (C4)

Interactie

De docent geeft een opdracht voor samenwerkend leren. (A21).

Hij stelt de leerlingen veel vragen. (I11-12)

Taalsteun

De docent maakt duidelijk welk taaldoel hij met de opdracht heeft en komt tijdens de les ook regelmatig terug op deze taaldoelen. (T1 en T2)

Kijkvragen

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T1-10)

1 Aan het begin van de les legt de docent de opdracht uit. Vind je dat hij voldoende aandacht geeft aan T1 (expliciteren taaldoelen) en T8 (controleren van eigen begrijpelijkheid)?

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C1-C4)

2 Op welke wijze activeert de docent bij deze opdracht de voorkennis van de leerlingen?

Fragment 17

Vaktaalwoorden bij economie deel 2

Vak/les: economie

Groep: 3 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: economie
Onderwerp van de les: consumentenorganisaties
Doel van de les: consolideren woorden
Lesfase: uitvoering
Werkvorm: in groepjes werken

Beschrijving fragment

De docent bespreekt de moeilijke woorden die de leerlingen uit het economieboek hebben gehaald. Diverse woorden komen aan bod, zoals consumentenbond, milieuaspecten.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De docent geeft de leerlingen de ruimte om hun voorkennis te spuien en te associëren. (C4)

Interactie

De docent stelt de leerlingen veel vragen. (I1-I9)

Kijkvragen

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1-I9)

1 Het bespreken van woordbetekenis met de leerlingen geeft veel kansen voor interactie tussen leerlingen en docent. Neem bijvoorbeeld de bespreking van het begrip 'vergelijkend warenonderzoek'. Vind je dat de docent deze kansen voor interactie optimaal benut bij klassikale bespreking van dit woord met de leerlingen?

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T4-T10)

2 In hoeverre maakt de docent gebruik van taalsteun? Heb je tips voor de docent om (meer) taalsteun te geven?

Fragment 18

De machine bedienen

Vak/les: Bouwtechniek

Groep: 4 vmbo

Onderdeel van lessenserie/project: hout zagen voor andere producten

Onderwerp van de les: machine bedienen

Doel van de les: gat in een houten plank maken

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: individueel

Beschrijving fragment

De leerlingen maken in de les hout klaar voor het gebruik van andere opdrachten. Iedere leerling is met zijn eigen taak bezig. In het fragment moet de ene leerling aan de andere leerling aan de machine uitleggen wat hij moet doen. De docent stelt vragen.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De leerling geeft uitleg bij de machine. Hij laat zien wat er moet gebeuren. De docent stelt er controlerende vragen over. (C12-15)

Interactie

De docent stelt vragen aan de leerling. (I1-5)

Kijkvragen

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C2 – C18)

1 Op welke wijze kan de docent het verwoorden van de aanpak stimuleren?

2 Hoe kan de docent het gebruik van vaktaal bevorderen?

Interactie: bekijk het fragment met de observatielijst. (I1 – I12)

3 Hoe kan de docent de interactie tussen de leerlingen bevorderen?

Fragment 19

Motorvoertuigentechniek deel 1

Vak/les: Motorvoertuigentechniek

Groep: Geïntegreerd traject autotechnicus - mbo niveau 2

Onderdeel van lessenserie/project: motormanagement

Onderwerp van de les: theorie injectiemotor

Doel van de les: begrip van de werking van injectiemotor

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: klassikaal

Beschrijving fragment

De docent legt de werking uit van een injectiemotor voor een auto aan de hand van onderdelen van het motorblok en een proefopstelling. De leerlingen zijn volwassen NT2-leerders met een beperkte taalvaardigheid Nederlands.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De docent activeert voorkennis. (A6, C4)

Context en vakinhoud

De docent creëert een herkenbaar kader voor de lesstof. (C1)

De docent stimuleert vakinhoudelijke vragen. (C15)

Kijkvragen

Context en vakinhoud: bekijk het fragment met de observatielijst. (C1-C4)

1 Welke vragen gebruikt de docent om de voorkennis van de leerlingen te activeren?

Fragment 20

Motorvoertuigentechniek deel 2

Vak/les: Motorvoertuigentechniek

Groep: Geïntegreerd traject autotechnicus - mbo niveau 2

Onderdeel van lessenserie/project: motormanagement

Onderwerp van de les: theorie injectiemotor

Doel van de les: begrip van de werking van injectiemotor

Lesfase: uitvoering

Werkvorm: klassikaal

Beschrijving fragment

De docent legt de werking uit van een injectiemotor voor een auto aan de hand van een proefopstelling en onderdelen van de motor. In dit fragment bespreekt de docent met de leerlingen de antwoorden op een aantal vragen uit het studieboek over het onderwerp. De leerlingen hebben de vragen in groepjes gemaakt tijdens deze les. De leerlingen zijn volwassen NT2-leerders met een beperkte taalvaardigheid Nederlands.

Aspecten van taalgericht vakonderwijs die zichtbaar zijn in het fragment

Context en vakinhoud

De docent stimuleert vakinhoudelijke vragen. (C15)

Interactie

Er worden echte en open vragen gesteld door de docent. (I2-3)

Er wordt met aandacht geluisterd. (I9)

Taalsteun

De docent geeft visuele ondersteuning. (T10)

De docent herformuleert. (T13, T14)

Kijkvragen

Taalsteun: bekijk het fragment met de observatielijst. (T10-T15)

1 De docent biedt taalsteun. Hij doet dit onder andere door visuele ondersteuning. Welke vormen van visuele ondersteuning biedt de docent?

2 De docent biedt in dit fragment ook op andere manieren taalsteun. Hoe doet hij dat?

Bijlagen

1. Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs, lesobservatie
2. Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs, quickscan lesobservatie
3. Kijkvragen bij de lesfragmenten, een overzicht
4. Mogelijke antwoorden op de kijkvragen

Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs Lesobservatie

Docent: _____

Vak: _____

Datum: _____

1. Algemeen pedagogisch-didactisch handelen

De volgende aanduidingen kunnen worden gebruikt:

+ is waargenomen

>< doet het tegenovergestelde

- is niet waargenomen

nvt niet van toepassing

Code	Algemeen pedagogisch-didactisch handelen	Waarneming	Voorbeeld*
	Contact met leerlingen		
A1	• begroet aan het begin		
A2	• bemoedigt en waardeert		
A3	• heeft aandacht voor welbevinden		
A4	• is benaderbaar en aanspreekbaar		
A5	• sluit de les positief af		
	Werkklimaat		
A6	• maakt duidelijk dat leerlingen veel ruimte hebben om aan het woord te komen		
A7	• stimuleert samenwerking		
A8	• stimuleert luisteren naar elkaar en vragen stellen aan elkaar		
A9	• laat leerlingen merken dat actief meedoen belangrijk is		
A10	• bewaakt omgangsvormen		
A11	• bevordert een sfeer van onderling/wederzijds respect		
	Structuur		
A12	• expliciteert lesdoelen (aan het begin van de les)		
A13	• heeft een heldere lesopbouw		
A14	• plaatst lesdoelen in een groter geheel		
A15	• werkt met geordend materiaal		
A16	• hanteert duidelijke werkvormen		
	Algemeen didactisch repertoire		
A17	• heeft variatie in werkvormen		
A18	• differentieert		
A19	• biedt individuele ondersteuning		
A20	• ondersteunt het didactisch handelen met non-verbaal gedrag		
A21	• laat leerlingen samenwerkend leren		

Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs Lesobservatie

Docent: _____

Vak: _____

Datum: _____

2. Context en vakinhoud

De volgende aanduidingen kunnen worden gebruikt:

+ is waargenomen

>< doet het tegenovergestelde

- is niet waargenomen

nvt niet van toepassing

Code	Context en vakinhoud	Waarneming	Voorbeeld*
	Context		
C1	• creëert een herkenbaar kader voor de nieuwe lesstof		
C2	• geeft voorbeelden		
C3	• vraagt voorbeelden		
C4	• nodigt leerlingen uit context aan te brengen		
	Kernbegrippen		
C5	• expliciteert de kernbegrippen		
C6	• schrijft de kernbegrippen op het bord		
C7	• laat de kernbegrippen opschrijven		
C8	• vraagt verwoording kernbegrippen		
C9	• legt relaties tussen kernbegrippen uit		
C10	• stimuleert betekenisonderhandeling over kernbegrippen		
	Denkprocessen		
C11	• toont werk/denkwijze (hardop denken)		
C12	• geeft uitleg over werk/denkwijze		
C13	• vraagt naar werk/denkwijze		
C14	• stimuleert verwoording oplossingen of uitleg antwoorden		
C15	• stimuleert vakinhoudelijke vragen		
	Vakdoelen		
C16	• formuleert expliciet de vakinhoudelijke doelen (aan het begin van de les)		
C17	• evalueert de vakinhoudelijke doelen (aan het eind van de les)		
C18	• vat de geleerde vakinhouden samen		

Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs Lesobservatie

Docent: _____ Vak: _____ Datum: _____

3. Interactie

De volgende aanduidingen kunnen worden gebruikt:

+	is waargenomen	><	doet het tegenovergestelde
-	is niet waargenomen	nvt	niet van toepassing

Code	Interactie	Waarneming	Voorbeeld*
	Vragen stellen		
I1	• stelt verschillende soorten vragen (beschrijvend, ordenend, verklarend, evaluerend)		
I2	• stelt open vragen		
I3	• stelt echte vragen		
I4	• vraagt door		
I5	• bevordert dat leerlingen elkaar vragen stellen		
	Antwoorden genereren		
I6	• speelt vragen en antwoorden door		
I7	• verdeelt beurten		
I8	• geeft de leerlingen denktijd		
I9	• luistert met aandacht		
	Instructie geven voor opdrachten		
I10	• legt doelen uit		
I11	• geeft aan wat leerlingen moeten doen bij een taak		
I12	• geeft aan hoe leerlingen de taak moeten uitvoeren		
	Begeleiding tijdens uitvoering opdrachten		
I13	• geeft leerlingen tijd om op gang te komen		
I14	• vraagt naar voortgang		
I15	• nodigt uit tot vragen stellen		
I16	• biedt ondersteuning aan		
I17	• bewaakt tijd en organisatie		
	Nabespreking van opdrachten		
I18	• koppelt terug naar de doelen		
I19	• evalueert het proces		
I20	• inventariseert uitkomsten		

Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs

Lesobservatie

Docent: _____ Vak: _____ Datum: _____

4. Taalsteun

De volgende aanduidingen kunnen worden gebruikt:

+	is waargenomen	><	doet het tegenovergestelde
-	is niet waargenomen	nvt	niet van toepassing

Code	Taalsteun	Waarneming	Voorbeeld*
	Taalbronnen		
T1	• expliciteert de taaldoelen (aan het begin van de les)		
T2	• besteedt aandacht aan de taaldoelen (tijdens de les)		
T3	• evalueert de taaldoelen (aan het eind van de les)		
	Begrijpelijk taalgebruik		
T4	• spreekt rustig en articuleert duidelijk		
T5	• past taalgebruik aan de leerling aan (kortere zinnen, woorden uitleggen, klemtonen leggen, etc.)		
T6	• besteedt aandacht aan moeilijke woorden		
T7	• geeft aanwijzingen bij het lezen van teksten		
T8	• controleert eigen begrijpelijkheid		
T9	• controleert of leerlingen tekstmateriaal begrijpen		
T10	• geeft visuele ondersteuning op bord, papier of via audiovisuele middelen (schema, plaatjes, film, etc.)		
	Feedback op taalgebruik		
T11	• geeft corrigerende en expliciete feedback op de taaluitingen van leerlingen		
T12	• herhaalt goede taaluitingen van leerlingen		
T13	• helpt de leerlingen te formuleren		
	• herformuleert de taaluitingen van leerlingen		
T14	• geeft voorbeelden van het beoogde taalgebruik		

	Ondersteuning bij taaltaken		*
T15	• geeft hulpmiddelen (woordwebs, woordenlijst, leestips, schrijf/spreekkaders, vragenlijstjes, voorbeeldformuleringen)		
T16	• hanteert diverse schriftelijke en mondelinge verwerkingsvormen (taaltaken), zoals lees- en schrijfp opdrachten, rapportages en presentaties		
T17	• maakt doel en product van de taaltaak duidelijk		
T18	• geeft uitleg over de aanpak van de taaltaken		
T19	• geeft aanwijzingen voor de uitvoering van de taaltaken		
	Hulp bij taal		
T20	• differentieert naar taalbehoeften van leerlingen		
T21	• geeft individuele leerlingen hulp bij taalproblemen		
T22	• stimuleert leerlingen verduidelijking te vragen over mondeling en schriftelijk taalgebruik		

*

Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs Quickscan lesobservatie

Naam: _____

Datum: _____

	Waarneming			Opmerkingen*
	Waargenomen	Niet waargenomen	N.v.t.	
Algemeen pedagogisch handelen				
• heeft positief contact met leerlingen				
• stimuleert een positief werkklimaat				
• structureert de les en de lesstof				
• toont een gevarieerd didactisch repertoire				
• stimuleert bijdragen van leerlingen in de les				
Context en vakinhoud				
• verbindt vakinhoud aan voorkennis en ervaringen				
• heeft aandacht voor lesdoelen				
• heeft aandacht voor kernbegrippen				
• heeft aandacht voor de vakeigen werk-/denkwijze				
• stimuleert leerlingen actief bezig te zijn met vakinhoud				
Interactie				
• stelt verschillende soorten vragen				
• laat leerlingen aan het woord				
• geeft aanwijzingen bij instructies opdrachten				
• geeft ondersteuning bij uitvoering van opdrachten				
• heeft bij nabespreking aandacht voor doelen en proces				
Taalsteun				
• expliciteert de taaldoelen				
• hanteert begrijpelijk taalgebruik				
• geeft feedback op het taalgebruik				
• geeft doelen en aanwijzingen bij taaltaken				
• geeft ondersteuning bij taaltaken				
• geeft (individuele) ondersteuning bij taalbehoeften				

Kijkvragen bij de lesfragmenten, een overzicht

Algemene kijkvragen bij de fragmenten

Context en vakinhoud

- Hoe creëert de docent een kader voor de nieuwe lesinhoud dat aansluit bij de voorkennis van de leerlingen?
- Wat doet de docent met de kernbegrippen?
- Hoe stimuleert de docent denkprocessen bij de leerlingen?
- Wat doet de docent met de vakinhoudelijke doelen?

Interactie

- Wat voor soort vragen stelt de docent?
- Hoe reageert de docent op de inbreng van de leerlingen?
- Hoe geeft de docent instructie voor opdrachten?
- Hoe begeleidt de docent de uitvoering van de opdrachten?
- Hoe bespreekt de docent de opdrachten na?

Taalsteun

- Wat doet de docent met de taaldoelen?
- Wat doet de docent om het taalgebruik van hemzelf en de leermiddelen begrijpelijk te maken?
- Hoe geeft de docent feedback op de taaluitingen van de leerlingen?
- Wat voor ondersteuning geeft de docent bij de taaltaken?
- Welke hulp geeft de docent aan leerlingen die specifieke taalbehoeften hebben?

Overzicht van de bij de fragmenten gestelde kijkvragen

(tussen haakjes het nummer van het lesfragment waarbij de kijkvraag gesteld wordt)

Context en vakinhoud

- 1 De leerlingen blijken het woord zintuigen niet te kennen. De leerkracht legt de betekenis niet verder uit, maar begint met de les over zintuigen. Wat vind je van deze werkwijze? (1)
- 2 Wat is het effect van context bieden bij het onderwerp zintuigen? (1)
- 3 Terugkijken bestaat hier uit herhalen van het geleerde. Noem alternatieve vragen die de leerkracht zou kunnen stellen. (2)
- 4 Wat is het effect van de vraag: 'Wat vond je moeilijk?' (2)
- 5 Wat vind je van de wijze waarop context wordt geboden bij de nieuwe woorden? (3)

- 6 Op welke manier kunnen de leerlingen hier ondersteund worden om de juiste betekenissen van de kernbegrippen te achterhalen én te verwerven? (4)
- 7 De leerlingen bespreken samen de betekenis van een aantal kernbegrippen uit WPS. In een scène zie je hoe leerlingen samen bespreken wat de betekenis is van 'egaal'. De docent komt erbij en wordt erbij betrokken. Zou hij de betekenisonderhandeling verder kunnen stimuleren en zo ja, hoe? (5)
- 8 Op een bepaald moment laat de docent een alternatief zien voor het op elkaar leggen van de deegplakjes: je kunt ook kneden. Deze scène biedt veel mogelijkheden om de items C11 t/m C 15 toe te passen. Hoe zou de docent dat kunnen doen? (7)
- 9 Wat is het effect van duidelijke context? (9)
- 10 Op welke wijze activeert de docent bij deze opdracht de voorkennis van de leerlingen? (16)
- 11 Op welke wijze kan de docent het verwoorden van de aanpak stimuleren? (18)
- 12 Hoe kan de docent het gebruik van vaktaal bevorderen? (18)
- 13 Welke vragen gebruikt de docent om de voorkennis van de leerlingen te activeren? (19)

Interactie

- 1 Welke kansen voor interactie over de woordenschat van zintuigen blijven onbenut? (1)
- 2 We zien betekenisonderhandeling over het woord 'onderzoeken'. Hoe kan de docent voor meer interactie tussen de leerlingen zorgen? (1)
- 3 Hoe kan de docent meer interactie genereren bij de nabespreking? (2)
- 4 Het fragment over oma's kleding: welke denk vraag stelt de docent? (3)
- 5 Welke echte vragen hoor je (dat zijn vragen waarop de docent het antwoord niet weet)? (3)
- 6 Op welke manier zou de docent nog meer interactie tussen de leerlingen kunnen genereren bij de uitvoering van de opdracht? (4)
- 7 De docent evalueert de opdracht met de leerlingen. Hij vraagt drie groepjes hoe zij opdracht 1 hebben aangepakt en hij vraagt naar uitkomsten van de opdracht.

Maakt de docent hier optimaal gebruik van de mogelijkheden tot interactie en zo nee, wat zou hij nog meer kunnen doen? (5)

- 8 De docent geeft aan het einde van de les de uitgewerkte opdracht. De leerlingen reageren daar op met luid commentaar. Zij moeten hun eigen uitwerking vergelijken met die van de docent. Hoe kan de docent de evaluatie functioneler en interactiever maken? (6)
- 9 De docent geeft een demonstratie. Ze legt uit wat ze doet en vraagt naar namen van gebruiksvoorwerpen. Daarmee blijft de interactie met leerlingen beperkt. Wat zou de docent kunnen doen om meer interactie te genereren? (7)
- 10 Wat voor effect heeft hier het werken in een groepje? (8)
- 11 Wat vind je van de interventies van de docent? Zou je het anders doen, en zo ja, welke vragen zou jij stellen? (8)
- 12 Welke feedbackvragen stelt de docent? (9)
- 13 Bedenk zelf andere feedbackvragen. (9)
- 14 Deze opdracht is een goed voorbeeld van een opdracht waarbij veel interactie wordt uitgelokt tussen leerlingen. Welke aspecten van deze opdracht zorgen daarvoor? (10)
- 15 Welke vormen van terugkijken zie je? (12)
- 16 Welke vragen van de docent vind je goed? (12)
- 17 Bij deze uitleg is de docent het grootste deel van de tijd aan het woord. Op welk moment ontstaat er pas echt interactie tussen docent en leerlingen? (14)
- 18 Hoe zou de docent meer interactie kunnen genereren bij de bespreking van de begrippen? (14)
- 19 Welke vragen stelt de docent aan de leerlingen om voorkennis aan te boren? (15)
- 20 Op welke manier stuurt de docent het gesprek? (15)
- 21 Kun je werkvormen bedenken om de woorden te behandelen en vervolgens te controleren of de leerlingen ze begrijpen? (15)
- 22 Het bespreken van woordbetekenis met de leerlingen geeft veel kansen voor interactie tussen leerlingen en docent. Neem bijvoorbeeld de bespreking van het begrip 'vergelijkend warenonderzoek'. Vind je dat de docent deze kansen voor interactie optimaal benut bij klassikale bespreking van dit woord met de leerlingen? (17)
- 23 Hoe kan de docent de interactie tussen de leerlingen bevorderen? (18)

Taalsteun

- 1 Wat vind je van de feedback van de leerkracht op de taaluitingen van de leerlingen? (1)
- 2 De docent geeft visuele ondersteuning door gebruik van het bord en de lay-out van de tekst. Welke andere manier van visuele ondersteuning gebruikt hij nog meer? (6)
- 3 De docent noteert twee begrippen op het bord. (6)
 - a. Besteedt hij aandacht aan de betekenis en controleert hij of de leerlingen de betekenis kennen? (6)
 - b. Controleert hij of de leerlingen zijn mondelinge instructie begrijpen? (6)
- 4 In de demonstratie van de docent staat het kijken centraal. Op welke manier kan de docent meer aandacht besteden aan de taal? (7)
- 5 Het gebruikte schema biedt taalsteun aan de leerlingen. Op welke manier? (10)
- 6 Wat is de functie van de vragen van de docent? (11)
- 7 'Krijg je een andersoortig artikel als je voor de jeugd schrijft?' Dit is een gesloten vraag. Wat zou een open vraag kunnen zijn? (11)
- 8 Wat vind je van de reflectievragen? Heb je zelf nog ideeën voor vragen? (11)
- 9 Wat vind je van de werkvorm hier? Heb je nog andere ideeën? (11)
- 10 Waar zie je hulp bij het formuleren? (12)
- 11 Vind je de instructie taalgericht? Wat wel, wat niet? (13)
- 12 Hoe kan de leerling meer gestimuleerd worden om actief mee te doen? (13)
- 13 De leerlingen hebben de tekening in hun boek staan. Wat is de meerwaarde van het op het bord zetten van de tekening? (14)
- 14 Aan het begin van de les legt de docent de opdracht uit. Vind je dat hij voldoende aandacht geeft aan T1 (expliciteren taaldoelen) en T8 (controleren van eigen begripbaarheid)? (16)
- 15 De docent biedt taalsteun. Hij doet dit onder andere door visuele ondersteuning. Welke vormen van visuele ondersteuning biedt de docent? (20)
- 16 De docent biedt in dit fragment ook op andere manieren taalsteun. Hoe doet hij dat? (20)

Mogelijke antwoorden op de kijkvragen

Antwoorden bij de kijkvragen

Fragment 1 De zintuigen deel 1

- 1 De werkwijze is goed. De leerkracht stelt het uitleggen van de betekenis van het woord uit tot aan het einde van de les. Dan blijken de leerlingen de betekenis zelf te kunnen geven. Leerlingen krijgen op deze manier de gelegenheid om er zelf achter te komen wat het woord betekent en om zelf de betekenis te omschrijven. Dit leidt tot meer interactie en het begrip blijft beter 'hangen' (leerlingen hebben zelf ontdekt wat het woord betekent).
- 2 Een biologisch concept wordt helder voor basisschoolleerlingen. De leerlingen krijgen de gelegenheid om de besproken woorden actief te gebruiken. Ze onthouden de betekenis van de woorden zo beter en hebben een 'beeld' bij de woorden.
- 3 De leerkracht zou de leerlingen vragen aan elkaar kunnen laten stellen, of meer soorten vragen kunnen stellen: denk vragen, open vragen, echte vragen. Ze stelt in dit fragment vooral controlevragen: kennen de leerlingen het woord? Zo niet, dan speelt de leerkracht de vraag wel door aan andere leerlingen, maar ze gaat niet uitgebreid in op ('foutieve') antwoorden van de leerlingen.
- 4 Twee leerlingen geven een betekenis van het woord onderzoeken die niet bij het thema past, maar die op zichzelf wel juist is. Leerling 1: een plek onderzoeken op slangen – kijken of het veilig is. Leerling 2: als ze je onderzoeken op je lijf als je ergens komt. Leerling 3 heeft dan een synoniem: fouilleren. De leerkracht zou meer interactie kunnen genereren door alle drie de omschrijvingen op het bord te zetten en te vragen: welke betekenis hebben we in deze les nodig?
- 5 De leerkracht zegt regelmatig: ja, goed of nee. Ze gaat daarbij niet in op de taaluitingen van de leerlingen. Ze zou meer feedback kunnen geven door de inhoud en de vorm impliciet te verbeteren (herformuleren) en aan te vullen. Verder zou ze de leerlingen kunnen ondersteunen bij het formuleren van de goede taaluiting door verduidelijking te vragen en te controleren of haar interpretatie klopt (Dus je bedoelt dat ..., Wat doe je dan?).

Fragment 2 De zintuigen deel 2

- 1 De leerkracht beperkt zich tot het controleren of de leerlingen de betekenis van de woorden nu kennen. Ze gaat niet in op antwoorden van de leerlingen. Gevolg is dat leerlingen korte antwoorden geven en er weinig sprake is van interactie. Open vragen – hoe, welke, hoeveel, waarbij hoort, wat is het verschil, wat gebeurde er, wat vond jij, et cetera – zouden meer kansen voor interactie genereren. Het is verstandig dit soort vragen al voor de les op te schrijven, zodat de leerlingen erover na kunnen denken.
- 2 Leerlingen denken na over wat aan de orde is geweest en worden aangemoedigd om te praten over de les. Een leerling zegt: ik vond het moeilijk. De vraag van de leerkracht – wat vond je moeilijk? – zorgt ervoor dat de leerling de woorden moet gebruiken die ze geleerd heeft in de les, om te kunnen uitleggen wat er moeilijk was aan de les. De leerkracht neemt het hier wel (te) snel over door samen te vatten: de smaken vond je moeilijk. Ze had ook andere leerlingen erbij kunnen betrekken door hen te laten samenvatten wat de leerling moeilijk vindt. Ze had vervolgens aan de leerlingen kunnen vragen: Hoe kun je verder oefenen met de smaken?, in plaats van zelf een suggestie te doen.
- 3 De leerlingen zouden in tweetallen hun antwoorden kunnen vergelijken en proberen het eens te worden over het goede antwoord. Op die manier zijn de leerlingen in gesprek over de lesstof en kunnen ze de nieuwe woorden gebruiken.

Fragment 3 Mode

- 1 Een denk vraag die de leerkracht stelt is: Waarom denk je dat ik je iets vraag over je oma en niet over je broertje en je zusje? Waarom gaan we het over de kleren van oma hebben? Ze helpt de kinderen het antwoord te geven door hardop mee te denken en in te gaan op de reacties van de kinderen.
- 2 Voorbeelden van echte vragen: wat heeft jouw oma voor kleren aan? Wat draagt je oud-tante?

3 De leerkracht probeert samen met de leerlingen de betekenis van de nieuwe woorden te ontdekken. Ze zou daarbij nog meer gebruik kunnen maken van visueel materiaal. Aan de hand van een illustratie of demonstratie zou ze bijvoorbeeld kunnen laten zien wat een tulband is.

Fragment 4 Begrippen uit WPS deel 1

1 De interactie vindt in eerste instantie alleen plaats bij de taakverdeling. Daarna werken de leerlingen individueel bij het opzoeken van de betekenis van de woorden. Als de leerlingen in subgroepjes van twee aan dit onderdeel van de opdracht zouden werken, zou dat leiden tot onderling overleg, bijvoorbeeld over de keuze van de omschrijving bij het begrip. Als twee samenwerkende leerlingen dan een vraag hebben, kan de docent de vraag ook terugspelen naar deze leerlingen en met beide leerlingen de vraag bespreken. Als leerlingen individueel werken, is het niet altijd logisch om hen bij de vraag van een andere leerling te betrekken.

2 De leerlingen kunnen ondersteund worden door de woorden direct te presenteren in de context. Op die manier kunnen leerlingen ook eerst nagaan of ze de betekenis misschien al zelf weten of kunnen raden als ze gebruik maken van de context. Als leerlingen pas in het woordenboek gaan kijken als ze zonder woordenboek niet achter de betekenis kunnen komen, dan zullen ze uiteindelijk de gevonden omschrijving van het woord beter onthouden. Bovendien zullen ze dan eerder de passende omschrijving herkennen.

Fragment 5 Begrippen uit WPS deel 2

1 Op het moment dat de docent erbij komt, is er niet langer interactie tussen de leerlingen over het woord, maar is er alleen docent-leerling interactie. De docent zou dit kunnen voorkomen door de vraag van de leerling (is dit een goede zin?) door te spelen naar de andere leerlingen in plaats van zelf direct te reageren. Op die manier wordt de betekenisonderhandeling verder gestimuleerd. Daarnaast kan hij op deze manier stimuleren dat de leerlingen elkaar vragen stellen.

2 De docent vraagt de groepjes naar hun aanpak (proces-evaluatie). Het valt op dat hij niet veel tijd neemt om in te gaan op het verslag daarvan per groepje. Hij begint met het stellen van open vragen aan het eerste groepje: hoe hebben jullie het aangepakt? Bij het derde groepje wacht hij het antwoord niet af, maar vertelt hij zelf hoe het groepje het gedaan heeft. Leerlingen komen zo weinig aan het woord. De docent vraagt ook naar zinnen waaruit de betekenis van het woord blijkt (inventarisatie uitkomsten). Hij geeft wel feedback op de goede zinnen, maar gaat niet in op de zin die niet aan de opdracht voldoet: de zin 'Jan is een specialist in masseren' maakt niet duidelijk wat specialist of masseren is. De docent zou aan de andere leerlingen kunnen vragen: is deze zin goed als je naar de opdracht kijkt? Maakt deze zin het woord specialist of masseren duidelijk?

Fragment 6 Het recept lezen

1 De docent geeft regelmatig in de les visuele ondersteuning. Bij instructie vertelt hij niet alleen wat de leerlingen moeten doen, maar hij demonstreert ook op het bord hoe de leerlingen de opdracht in hun schrift moeten uitwerken. In de tekst die de leerlingen krijgen, zijn de benodigdheden vet gedrukt. Het mooiste voorbeeld van visuele ondersteuning geeft de docent als hij met pen en papier laat zien hoe spijs in het deeg wordt gerold. Hij laat de leerlingen hier vertellen wat hij moet doen (hij laat ze bijvoorbeeld de instructie voorlezen), vraagt steeds om nieuwe aanwijzingen en controleert zijn werkwijze door hen te vragen: moet het zo?

2 De docent legt het begrip benodigdheden niet uit. Het begrip bereidingswijze legt hij wel uit, door met andere woorden toe te lichten wat de leerlingen onder het kopje 'bereidingswijze' moeten noteren. Vervolgens stelt hij de vraag: is alles duidelijk? Hij doet dat in het algemeen. Hij wacht het antwoord van de leerlingen niet af (hij wordt op dat moment afgeleid door een leerling die iets zegt over groepsindeling). Een gerichte controlevraag zou hier kunnen zijn (aan een leerling): zou jij nog een keer willen uitleggen wat we gaan doen? Of: check nu bij je buurvrouw

of jullie allebei weten wat je moet gaan doen en vraag het anders nog even aan mij.

- 3 De docent geeft de uitwerking van de opdracht aan het einde van de les. Uit de reacties van de leerlingen zou je kunnen opmaken dat ze dat flauw vinden: ze hebben dus blijkbaar iets gedaan wat al gedaan was. Daarmee is deze opdracht in hun ogen mogelijk minder functioneel. Dat is jammer: een volgende keer trappen ze daar niet meer in of zullen ze mogelijk minder gemotiveerd aan het werk gaan. Een alternatief voor deze evaluatie zou kunnen zijn: de leerlingen aan de slag laten gaan met hun eigen uitwerking en op die manier in de praktijk controleren of ze de bereidingswijze goed hebben opgeschreven. Op die manier kunnen ze ondervinden of hun uitwerking bruikbaar is.

Fragment 7 Een banketletter maken

- 1 De docent zou de leerlingen kunnen vragen te beschrijven wat ze doet (de handelingen benoemen die ze verricht) of te beschrijven wat de volgende stap zou moeten zijn bij de bereiding. Op die manier kunnen de leerlingen oefenen met de kernbegrippen. Daarmee activeert de docent de voorkennis die leerlingen hebben opgedaan in de voorbereidende les Nederlands en genereert ze waarschijnlijk ook interactie tussen de leerlingen. De leerlingen kunnen in gesprek raken over de verschillende stappen die nodig zijn om een banketletter te maken. Op die manier krijgen de leerlingen meer gelegenheid om te vertellen wat ze geleerd hebben in de les Nederlands. De vragen die de docent stelt, zijn voornamelijk controlevragen. Ze vraagt of de leerlingen de benamingen van bepaalde gebruiksvoorwerpen weten. Ze stelt geen echte vragen, maar vraagt de leerlingen om haar zinnen aan te vullen. Zo ontstaat ook het onbegrip als de docent vraagt: wat moeten mijn handen zijn? Antwoord van de leerlingen: schoon/geen sieraden. Uiteindelijk komen de leerlingen met enige steun van de docent op: koud en dus even onder de koude kraan houden.

- 2 De docent kan hier vragen: wordt het bakresultaat beïnvloed door kneden in plaats van plakken? En zo ja, hoe dan en waarom? Door deze vragen te stellen stimuleert ze de leerlingen na te denken over het waarom van bepaalde handelingen, hun gedachten te verwoorden en er vervolgens met elkaar en met de docent over te praten.

- 3 De docent ondertitelt zichzelf bij de handelingen die ze verricht. In deze les staat het kijken centraal en is taal ondersteunend. Ze gebruikt korte zinnen en ze laat vooral zien (niet zo, maar zo). Dit leidt er toe dat de formuleringen uit de tekst (bereidingswijze) die de leerlingen van tevoren hadden bestudeerd, niet veel gebruikt worden. Door meer gebruik te maken van de kernbegrippen/handelingen uit het recept krijgen de leerlingen de kans met die formuleringen in de praktijk te oefenen.

Fragment 8 Vergelijkend warenonderzoek deel 1

- 1 Het werken in groepjes bevordert dat de leerlingen met elkaar overleggen. Het maken van de tijdsindeling leidt tot overleg tussen leerlingen over de vakinhoud. Ze wisselen ideeën uit over de organisatie van het project.
- 2 De interventies van de docent zijn erg sturend en organisatiegericht. Je zou meer open vragen kunnen stellen, om het zelf denken en formuleren te stimuleren. Bijvoorbeeld: hoe ga je het indelen, wat denk je dat..., hoeveel tijd kost....?

Fragment 9 Vergelijkend warenonderzoek deel 2

- 1 De context is hier maximaal aanwezig. Doordat de leerlingen in een reële situatie, namelijk de supermarkt, zelf de soepen kopen wordt het spannender, echter en uitdagender. Ze moeten kiezen wat aangeschaft gaat worden en ze kijken naar de kenmerken van de soepen.
- 2 De docent stelt algemene vragen. Hoe ging het? Wat ging goed? Hoe ging de opdracht? Hierop komen algemene antwoorden, waarbij steeds dezelfde leerlingen aan het woord zijn.

- 3 De docent zou ook kunnen vragen: wie deed wat? Waarop hebben jullie gelet bij het uitzoeken van de soepen? Wat was moeilijk, wat makkelijk? Zij zou de stille leerlingen erbij kunnen betrekken door hen rechtstreeks vragen te stellen als: wat moeten jullie nu gaan doen?

Fragment 10 Vergelijkend warenonderzoek deel 3

1 De taakverdeling die de leerlingen hebben moeten maken, zorgt ervoor dat zij zich ook verantwoordelijk voelen voor een bepaald onderdeel. Zo stelt de leerling die het schema moet invullen, vragen aan haar medeleerlingen. De tijdbewaker geeft op een bepaald moment aan hoeveel tijd er nog is voor de opdracht. Het feit dat de docent er niet bij is, zorgt ervoor dat de leerlingen de opdracht zelf moeten uitvoeren en niet kunnen terugvallen op wat de docent zegt. De opdracht stimuleert de leerlingen tot een actieve rol waarbij interactie onontbeerlijk is. De samenwerking loopt goed, maar de bijdrage aan de discussie verschilt erg per leerling. Dit speelt eigenlijk in alle fragmenten. De docent kan dit verbeteren door elke leerling te laten opschrijven wat ze ervan vinden.

2 Het schema is een leidraad bij het uitvoeren van de opdracht. De leerlingen kunnen de gebruikte (vaktaal)-woorden die in het schema staan, gebruiken bij het mondeling beoordelen van de soep en daarna bij het maken van het verslag van het onderzoek. Bij het koken wordt vooral dagelijkse taal gebruikt, ook al staan in het schema vaktaalwoorden. In het volgende fragment gaan de leerlingen bij het schrijven wel vaktaalwoorden gebruiken.

Fragment 11 Vergelijkend warenonderzoek deel 4

1 Doordat de docent vragen stelt, formuleren de leerlingen eerst mondeling wat ze moeten gaan schrijven. Dit helpt ze bij het schrijven van het artikel.

2 Open vragen zouden kunnen zijn: wat voor soort artikel schrijf je voor de jeugd? Hoe schrijf je voor jongeren?

Wat is het verschil tussen een artikel voor de jeugd en een artikel voor volwassenen? Noem eens een paar dingen waarop je dan moet letten?

- 3 De reflectievragen zijn vrij algemene vragen. De docent vraagt ook naar het proces (wat ging er niet goed?), maar de leerlingen gaan daar niet op in (niets). De vragen moeten concreter zijn en duidelijk bij een onderdeel van het project passen. Bijvoorbeeld: wat heb je geleerd van het koken van de soepen? Wat zou je de volgende keer anders doen bij het schrijven? Misschien is het ook beter meteen na ieder onderdeel de reflectievragen te stellen.
- 4 Doordat de vragen algemeen in het groepje gesteld worden, komen weer de verbaal vaardigen het meest aan bod. Een andere vorm is om de vragen individueel of in tweetallen te laten opschrijven: denken, delen, uitwisselen. Andere mogelijkheden zijn: een poster of een levende barometer laten maken.

Fragment 12 Vaktaalwoorden bij techniek

- 1 De docent wijst op het verschil tussen een container en een prullenbak bij de definitie van een container. De volgorde waarin de twee oefeningen worden aangeboden, is hier een gemiste kans: als de leerlingen eerst de definities bij de woorden hadden moeten zoeken, zouden ze daar steun aan hebben gehad bij het zelf formuleren van de definities.
- 2 Er wordt teruggekeken op het doel van de oefeningen en het proces. De docent vraagt de leerlingen hoe de oefening beter zou kunnen worden. De conclusie is dat beter niet 48 woorden over een aantal blaadjes tegelijk behandeld zouden moeten worden.

Fragment 13 Het inspectierapport

1 De instructie is op een aantal punten taalgericht: er wordt reële context geboden doordat ze bij de deur staan. De docent geeft helder en duidelijk uitleg van de opdracht, die hij daarna zelf met een andere leerling uitvoert. Door

het met z'n tweeën te doen krijgen ze de kans erover te praten. Een gemiste kans is dat de docent voornamelijk zelf aan het woord is; de leerling komt bijna niet aan het woord.

- 2 De docent kan de leerling stimuleren door hem vragen te stellen. Wat zie je voor schilderwerk dat gedaan moet worden aan deze deur? Kijk eens naar.... Zie je nog belangrijke punten die in het inspectierapport moeten? Hoe ga je het aanpakken?
- 3 Goede vragen zijn bijvoorbeeld: daar hoef ik niets aan te doen? Wat is dat, omtrekspeeling? wat wordt daarmee bedoeld? Dit zijn echte vragen waarop de leerling antwoorden moet formuleren.

Fragment 14 De huid

- 1 Op deze manier trekt de docent de aandacht van de leerlingen naar een centraal punt. Zo houdt hij die aandacht ook beter vast dan wanneer de leerlingen elk in hun eigen boek moeten kijken. Bovendien kan hij de tekening gebruiken om zijn uitleg visueel te ondersteunen.
- 2 Echte interactie ontstaat wanneer de docent een open (denk)vraag stelt over de lesstof (weet iemand hier wat het nut van zweten is?). Door meer van dit soort vragen te stellen kan de docent echte interactie genereren.
- 3 De docent zou de leerlingen veel meer (open) vragen kunnen stellen bij het bespreken van de begrippen. Bijvoorbeeld: vertel wat je ziet op de tekening. Waarom heet lederhuid zo? Wat is dat gele? Weet iemand hoe je huid bruin wordt?

Fragment 15 Ontwikkelingslanden

- 1 De docent laat de leerlingen associëren op 'arm blijven'. Hij gaat in op hun associaties. Hij stelt vragen als: hoe komt het dat..., waarom noem je dat... ?
- 2 De docent schrijft de woorden die de leerlingen noemen en die in het concept passen, op het bord. Op die manier

zorgt hij ervoor dat de woorden die hij van belang vindt voor het lesthema, zoveel mogelijk door de leerlingen zelf ingebracht worden. Dat leidt ertoe dat de leerlingen zich betrokken voelen bij de les en bij het thema.

- 3 Je kunt leerlingen eerst in groepjes de betekenis van een aantal woorden schriftelijk laten omschrijven. De leerlingen lezen daarna in andere groepjes hun omschrijving voor en laten de anderen bedenken bij welk woord de omschrijving hoort. Controle: de leerlingen leveren de omschrijvingen in bij de docent.
Je kunt de leerlingen in groepjes op internet naar foto's/tekeningen laten zoeken die een goede illustratie van het woord vormen. Controle: leerlingen leggen in de klas uit waarom ze vinden dat een bepaalde foto/illustratie bij een bepaald woord past.
Je kunt de leerlingen een serie vragen laten maken over de woorden. Andere leerlingen bedenken samen de antwoorden. Controle: klassikaal de vragen en antwoorden bespreken. Je kunt meer uitspraken als 'arm zijn/arm blijven' op het bord zetten en de leerlingen vragen er mondeling op te reageren. Daarmee kun je een klassengesprek uitlokken waarin de behandelde woorden actief moeten worden gebruikt.

Fragment 16 Vaktaalwoorden bij economie deel 1

- 1 De docent zou een leerling kunnen vragen of het duidelijk is welk doel hij met deze opdracht heeft en hij kan de leerling het doel hardop laten herformuleren. De docent zou na zijn eerste uitleg aan de leerlingen kunnen vragen zijn instructie nog eens te herhalen. Ook de uitleg aan leerlingen die later binnenkwamen, zou gedaan kunnen worden door medeleerlingen, waarbij de docent meeluistert.
- 2 De docent vraagt de leerlingen om aan elkaar in groepjes naar de betekenis van een begrip te vragen. Op die manier stimuleert hij de leerlingen om bij zichzelf na te gaan wat ze al weten van dit begrip. Doordat in subgroepjes wordt gewerkt, krijgen meer leerlingen de gelegenheid om op basis van voorkennis een begrip uit te leggen.

Fragment 17 Vaktaalwoorden bij economie deel 2

- 1 De opzet van deze opdracht is goed. Maar de docent geeft de leerling met wie hij over het begrip praat, weinig gelegenheid te vertellen wat deze weet van de betekenis van het woord (weet je wat vergelijkend is? Ja dat weet je. Je weet wat onderzoek is?). Uiteindelijk legt de docent zelf het woord uit. Hij had hier kunnen vragen: als je weet wat de delen van het begrip betekenen, wat zou dan het hele begrip betekenen? Daarmee zou hij interactie stimuleren, maar ook hardop denken van leerlingen (zie ook C11-15). Ook bij het verder bespreken van de woorden is de docent veel aan woord. Hij zou de leerlingen wat meer tijd kunnen geven om na te denken over een antwoord op de vraag en hij zou kunnen vragen naar het waarom van het antwoord (doorvragen). Als een leerling het antwoord op een vraag niet weet, kan de docent de vraag doorspelen naar andere leerlingen.
- 2 De docent laat de leerlingen steeds vertellen op welke pagina het woord staat dat ze niet begrijpen. Duidelijker zou zijn als de docent gebruik maakt van het bord: woord noteren met paginanummer en antwoorden van de leerlingen erbij in steekwoorden. De docent kan ook vragen aan leerlingen om de antwoorden van andere leerlingen te herhalen en erop te reageren.

Fragment 18 De machine bedienen

- 1 De docent zou meer kunnen doorvragen. Hij kan de leerling zijn werkwijze laten expliciteren door zichzelf te 'overtitelen'. De docent zou de opdracht ook eerst kunnen voordoen.
- 2 De docent zou zelf meer gebruik kunnen maken van vaktaalwoorden. Hij zou de leerling ook meer kunnen stimuleren, door te vragen: hoe heet dat? Wat doe je? Wat pak je nu?
- 3 De docent kan de interactie bevorderen door bijvoorbeeld de leerlingen aan elkaar instructie te laten geven. De leerling die instructie heeft gekregen, moet het vervolgens zelf uitleggen. De andere leerling moet aangeven of het goed is.

Fragment 19 Motorvoertuigentechniek deel 1

- 1 De docent vraagt wat de leerlingen nog weten van wat in de vorige les is besproken. Hij gebruikt het antwoord van de leerling als uitgangspunt voor het vervolg van zijn uitleg. Hij vraagt naar de ervaringen van twee leerlingen in hun land van herkomst (Afrika) met brandstofpompen. Hij gebruikt hun antwoord om zijn uitleg te illustreren. Op deze manier brengt hij ook een herkenbaar kader aan voor de lesstof.

Fragment 20 Motorvoertuigentechniek deel 2

- 1 De docent geeft uitleg aan de hand van een proefopstelling. Daarnaast laat hij ook de onderdelen zien van de motor waarover hij praat.
- 2 De docent stelt open vragen en denkvragen aan de leerlingen: wat gaat er niet goed? Wat mis je? Wat is de taak van de regelaar? Wat heb je daarvoor nodig? Zo stimuleert hij de leerlingen om na te denken en hun gedachten te verwoorden. Af en toe herformuleert hij ook de antwoorden van de leerlingen. Hij doet dit impliciet. Bijvoorbeeld: leerlingen zeggen regelaar, de docent zegt vervolgens regeleenheid; de leerlingen nemen deze term over. Een leerling zegt censuren, de docent herhaalt dit als censor.

Coachen op taal is gemaakt in samenwerking met onderstaande instellingen

Educatieve Hogeschool van Amsterdam (EHvA)

Instituut Archimedes / Hogeschool Utrecht

Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Anderstaligen (ITTA) / Universiteit van Amsterdam

SLO Enschede

